ВІСНИК
ПРОГРАМ ШКІЛЬНИХ ОБМІНІВ

10
2002

Вітаємо зі святом	2
Поради від American Councils	3
Громадянська освіта	5
Увага, конкурс!	6, 13
Вісті з IREX	7, 8, 10
Досвід із США	11, 23, 27, 30
Погляд на проблему	12, 14, 21
Активна позиція	19, 21, 24, 25, 26, 29

Шановні випускники програм, вчителі, освітяни!

Вітаю всіх вас із Новим Роком та Різдвом Христовим!

Ми всі сподіваємося на щось краще в майбутньому. І я щиро бажаю вам успішного втілення всіх планів, нових творчих успіхів, багато гарних днів у новому році, добра і милосердя навколо вас!

Від Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні мені б хотілося висловити щире побажання розвитку нашої подальшої співпраці, здійснення ваших нових проектів, цікавої і плідної роботи.

Хай щастить всім нам!

Марта Перейма,
Заступник аташе з питань культури

Шановні читачі «Вісника програм шкільних обмінів»!

Колектив організації Американські Ради з міжнародної освіти: ACTR/ACCELS в Україні щиро вітає вас з Новим 2002 роком і Різдвом Христовим!

Бажаємо вам щастя, творчих успіхів, натхнення та професійних досягнень.

Завжди будемо вам раді у нашому новому офісі, який знаходиться за адресою:

вул. Мельникова, 63, Київ, 04050
Телефони: (044) 246-82-21, (044) 246-82-22

Сподіваємося на плідну співпрацю.

З повагою та найкращими побажаннями

Іванна М.К. Ріхд,
Директор American Councils for International Education:
ACTR/ACCELS в Україні.

Шановні друзі!

Дозвольте привітати всіх вас з Новим Роком та Різдвом Христовим!

Користуючись нагодою, хочу висловити щиру подяку всім тим, хто минулого року брав участь у різноманітних програмах та заходах для випускників програм американського уряду. Сподіваюся на нашу подальшу співпрацю, бажаю всім успіхів у професійній діяльності, щастя, здоров'я та гарного настрою.

З повагою

Віра Макомова,
Помічник аташе з питань культури

Дорогі друзі!

Новорічні свята — це завжди щось надзвичайно чарівне! Із дитинства ми поєднуємо разом відчуття свята, пухнастий сніг, запах ялинки, червоний одяг Діда Мороза і найтаємничішу ніч, коли новорічними зірочками і ліхтариками висвічується нескінченна дорога наших мрій. І ми посміхаємось, і трохи сумуємо... чомусь. Ми дивимося на те, що вспіли, і знову мріємо! Мріємо із найпрекраснішими надіями і сподіваннями на краще!

Я бажаю всім вам отого кращого, про яке ви мрієте сьогодні! Я бажаю вам побачити дорогу до нього і мати багато позитивної енергії, щоб іти цією дорогою щодня, зустрічаючи мудрих і щирих людей, залучаючись до цікавих і різноманітних подій, створюючи щось своє, сяюче, добре!

А «Вісник» радо розповість про ваш досвід!

Веселих свят!

Наталія Єремєєва,
Помічник аташе з питань культури

Вітаємо вас від імені програми «Акт на підтримку свободи — Програма обміну майбутніх лідерів»!

Гелен К. БЕРТВІСЛ,
директор Київського офісу Програми обміну майбутніх лідерів

Як вам відомо, програма «Акт на підтримку свободи — Програма обміну майбутніх лідерів» (FSA FLEX) надає унікальну можливість школярам 9—10-х класів навчатися у США протягом одного академічного року. На цей час завершується десятий конкурс (тестування, співбесіда та анкетування) цієї програми. Незабаром ми почнемо планувати черговий набір на програму «Акт на підтримку свободи — Програма обміну майбутніх лідерів», який розпочнеться у вересні 2002 року і до участі в якому будуть запрошені учні 9—10-х класів загальноосвітніх шкіл, дата народження яких припадає на період з 1 січня 1987 року до 15 липня 1988 року включно. Хотіли б дати кілька порад учителям, які мають учнів, що схочуть взяти участь у конкурсі наступного року.

Зважаючи на досвід попередніх десяти років проведення конкурсу, звертаємо увагу на те, що анкету слід заповнювати безпосередньо учасникам конкурсу, зважаючи на власний досвід і погляди та маючи на увазі, що правильних відповідей на запитання в анкеті не існує. Відбіркова комісія, вивчаючи анкету і твори, що були написані учасниками в другому та третьому турах, не надасть переваги учаснику, якщо відчує, що анкета була заповнена не з його власних думок. Також прохання до аплікантів — приділяти більше уваги змістовності анкети, а не її зовнішньому вигляду (обсяг тексту, каліграфія і т. ін.). Звичайно, анкету треба заповнювати охайно, це надасть можливість краще зрозуміти її зміст. Але не турбуйтеся, якщо виникла необхідність щось закреслити або використати коректор. Дуже важливо ретельно прочитати всі інструкції, що надаються з анкетою, перед її заповненням. Ці інструкції складено з урахуванням помилок, які найчастіше робили апліканти впродовж проведення попередніх конкурсів.

У відбірковому процесі велику роль відіграють рекомендаційні листи. На жаль, трапляються випадки, коли при зверненні по рекомендацію до людини враховується знання нею англійської мови, а не те, наскільки об'єктивну характеристику він чи вона може дати учасникові. Бажано, щоб учень звертався по рекомендацію до тієї людини, яка знає учня більше року і може надати конкретну характеристику з прикладами, що підтверджують готовність учня стати студентом обміну програми FSA FLEX. Рекомендації, заповнені українською або російською мовою та перекладені на англійську, мають таке саме значення, що й рекомендації, які заповнюються англійською безпосередньо.

Що ж до співбесіди, то дуже важливо, щоб студенти збагнули: їх попросять відповісти на детальні запитання, і підготовлений попередньо загальний виступ не допоможе пройти співбесіду. Учні повинні вміти відповідати точно, щиро і повно на різноманітні запитання англійською і українською мовами; розвинути навички швидко приймати рішення і відповідати на несподівані запитання. Також треба пам'ятати, що запитань буде багато і довгі відповіді не потрібні, оскільки необхідно переходити до наступного запитання.

Ми сподіваємося, що ці поради будуть корисними для майбутніх учасників.

Користуючись нагодою, від імені колективу FSA FLEX в Україні бажаємо всім щасливого Нового Року.

Як написати рекомендаційного листа

Андрій ПРОЩЕНКО,
Центр міжнародних обмінів у галузі освіти та науки

Коли учні подають документи до вищих навчальних закладів Америки, вони повинні надати щонайменше два рекомендаційних листи від викладачів чи професорів, які чесно оцінять їхні академічні здібності та творчий потенціал як майбутніх студентів.

Ці листи відіграють велику роль у прийнятті рішення про зарахування абітурієнта. Ось чому так важливо надати приймальній комісії будь-яку корисну інформацію. Ваші американські колеги повністю довіряють вам, а це допоможе їм прийняти правильне рішення. Якщо ви можете написати позитивну рекомендацію, то погоджуйтеся. Якщо ж ви знаєте, що ваша рекомендація лише зменшить шанси учня на вступ, порадьте йому звернутися по рекомендаційний лист до іншого викладача.

Перед тим, як писати рекомендації, з'ясуйте конкретні цілі майбутнього студента. Це необхідно для того, щоб акцентувати на учбових та індивідуальних здібностях учня.

Рекомендаційний лист повинен складатися з такої інформації:

1. Посада в університеті, закладі чи фірмі. Вкажіть, як довго ви знаєте абітурієнта і хто ви йому (викладач, куратор, керівник дослідницької чи наукової роботи).

2. Чим краще ви знаєте студента, тим ефективнішою буде ваша рекомендація. У рекомендації важлива конкре-

тика, а не узагальнення. Коли ви характеризуєте абітурієнта як організовану та працелюбну людину, то повинні це підтвердити конкретними прикладами. Наприклад: «...Юля — працьовита студентка. Її дослідницький проект на тему безробіття в Академмістечку є яскравим виявом уміння працювати й аналізувати статистичні дані». Розкажіть, що студенту вдалося зробити та які його плани на майбутнє. Акцентуйте увагу приймальної комісії на індивідуальних здібностях абітурієнта, які виділяють його серед інших. Вкажіть, чому, на вашу думку, навчання в Сполучених Штатах принесе йому користь.

3. Оцініть абітурієнта в порівнянні з іншими студентами, яких ви спостерігали під час роботи. Для кожної категорії вкажіть його рівень (відмінно, добре, задовільно, гірше, ніж задовільно).

4. Вкажіть, до якої категорії, на вашу думку, належить абітурієнт (з кількості студентів вашого факультету останніх років): кращі 5 % студентів, кращі 10 % студентів, 25 %, 50 % і т. ін.

Щодо обсягу роботи, то однієї сторінки буде достатньо. Пам'ятайте, що важлива якість наданої інформації, а не кількість рядків. Кожна фраза повинна мати смислове навантаження. Не включайте до рекомендації те, що не має безпосереднього відношення до вступу студента за певною програмою.

- Інтелектуальні здібності
- Любов до праці
- Здатність зробити серйозний внесок в обрану галузь у майбутньому
- Винахідливість, ініціативність
- Знання в обраній галузі
- Адаптація до нової ситуації
- Серйозність намірів
- Здібності до викладання
- Емоційна стабільність
- Спроможність для продовження навчання
- Якості лідера

Передбачається, що студенти не повинні бачити рекомендаційного листа. Однак через труднощі роботи пошти дуже важко дотримуватися цього правила. Більшість університетів вимагають, щоб особа, яка дає рекомендацію, помістила свій відгук про студента в заклеєний конверт і поставила свій підпис.

Мета написання, зміст і форма рекомендаційного листа

Метою написання рекомендаційного листа є підтримка студента в процесі вступу до навчального закладу, доведення приймальній комісії, що саме цей студент гідний зарахування та отримання фінансової підтримки.

Щоб написати гарний рекомендаційний лист, необхідно:

- **добре знати академічні здібності студента** і не лише те, які він/вона отримує оцінки, але й те, наскільки студент серйозно ставиться до предмета, чи користується додатковою літературою, чи виявляє зацікавленість під час занять, чи багато складних запитань ставить під час уроку, чи мріє зробити цей предмет своєю спеціальністю;
- **добре знати студента як особистість**, у тому числі риси його характеру та інтереси, чим він/вона займається в позашкільний час, у чому досяг успіху або які має перспективи в його досягненні;
- **обговорити із студентом зміст майбутньої рекомендації**, а не лише підписати те, що напише студент;
- **навести специфічні приклади,** підкріпити їх висновками;
- **не писати нічого поганого.**

Типові вимоги до рекомендаційного листа та типові варіанти відповідей

- Визначте за шкалою «надзвичайний — слабкий» такі якості студента:

	надзвичайний excellent	дуже гарний very good	гарний good	середній average	слабкий fair	майже відсутній poor
Мотивація	+					
Незалежність	+					
Здатність спілкуватися з іншими		+				
Ініціативність	+					
Якості лідера	+					
Творчість		+				
Академічні здібності	+					
Навички праці		+				

- Визначте рейтинг студента в класі. Якщо рейтинг не підраховується, визначте, до якої групи ви б зарахували цього студента:

95%	90%	75%	50%	25%
TOP (кращі)		BOTTOM (гірші)		

- Прокоментуйте інтелектуальні здібності та інтереси цього студента. Будь-яка додаткова інформація, що її ви можете надати, буде корисна. Оцініть академічні якості студента, його особисті таланти, здатність до спілкування, працьовитість та самодисципліну.

Невдала рекомендація

Віка – непогана учениця і дуже багато працює. Завдання виконує завжди вчасно і ретельно. Вона відповідальна, уважна, активно бере участь у роботі класу. Геометрія не є її улюбленим предметом, але вона активна на уроках. Від інших учителів я дізналася, що вона є творчою натурою. Я знаю, що в соціальному плані вона має певний успіх — з іншими у неї дуже хороші стосунки.

Вдала рекомендація

Віка – одна з найцікавіших студенток, яким я викладала протягом цього року. Хоча очевидно, що вона цікавиться історією та літературою і геометрія не є її найулюбленішим предметом, вона підтримує свій рівень знань на твердій четвірці. Не боїться ставити питання і ніколи не поступається перед серйозною проблемою. На мою думку, Віка є тією іскрою, що запалює клас із самого ранку. Її загальні математичні здібності я б оцінила як середні, в той час як її жвавість та зацікавленість — як надзвичайні.

Деякі аспекти методики викладання громадянської освіти в школах США

Євгенія НАВРОЦЬКА,
вчитель-методист, відмінник народної освіти України
випускниця програми PiE

Під час нашого шеститижневого перебування в США мене понад усе цікавило питання: що є спільного і чим відрізняються методики викладання шкільних предметів в Україні та США? Який цікавий досвід ми можемо запозичити і розповсюдити, поділитися з нашими українськими колегами?

По-перше, нас цікавила сітка навантажень і предмети, що викладаються у старших класах, оскільки всі ми були викладачами 10—11-х класів.

По-друге, виходячи з відповідного навантаження учнів, як учителі планують матеріал і як проходить процес його викладання.

Виявилось, що при складанні сітки занять обов'язково враховуються індивідуальні якості та необхідні у майбутній спеціалізації предмети. Тобто здібності (гуманітарний або прикладний характер подальшої діяльності учня), тип майбутньої освіти (університет, коледж). Як і в Україні, так і в США є обов'язкові предмети, такі як: англійська мова і література, математика, історія США, і предмети за вибором учня. Усі вони згодом дадуть суму балів, які відобразять якість знань учня та можливість продовжити навчання у вищих навчальних закладах. Вибір предметів індивідуальний, проте вони враховують майбутню спеціалізацію учня. Нетиповим для нашої системи освіти є обов'язкове вивчення у навчальному закладі основ музичної грамоти, вміння гри на обраному учнем музичному інструменті, виступи його у складі музичних ансамблів або оркестрів.

Щодня учні старших класів мають по сім уроків, з яких фактично академічними є шість, оскільки один урок (30 хв) відводиться на ланч. Затверджена кількість уроків триває семестр (півріччя), але щодня викладаються ті самі шість уроків. Щоб учні змогли глибше опанувати предмети, одного дня (в Indian Hill High School — це четвер) деякі викладаються парами. Це, наприклад, заняття з англійської мови, історії США, основ управління.

Ця, на перший погляд, одноманітна кількість викладання предметів вимагає від викладачів неабиякої педагогічної майстерності, підвищення активної діяльності учнів на уроках. Ми були у захопленні від того, як у педагогічному коледжі при університеті Цинциннаті проф. Девід Нейлор викладав курс педагогічної майстерності: від простих життєвих педагогічних ситуацій до складних у методичному плані, з якими може зустрітися педагог.

Враховуючи побачене і почуте як на лекціях в університеті, так і на спеціальних курсах громадянської освіти, зокрема «Teaching Ideas and Activities», активну методику викладання можна згрупувати за такими напрямками:

навчальне співробітництво;
практичне навчання;
проведення групової гри;
роль ЗМІ у побудові громадянського суспільства;
пошуково-аналітичний метод.

Із чим пов'язані активні форми навчання і викладання в школі? Згідно з дослідженням National Training Laboratories, навчальна піраміда має такий вигляд:

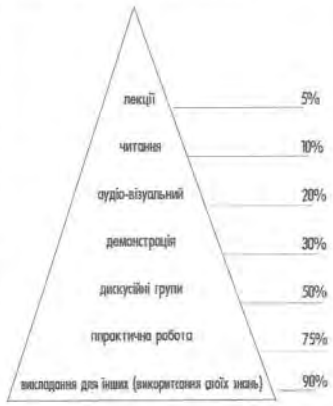

Звідси випливає, що найбільший відсоток засвоювання знань та вмінь учнями залежить від активних форм навчання, таких як участь у дискусіях або диспутах, підготовка рефератів, виступів перед товаришами з аналітичними повідомленнями.

При розгляді конспекти уроків, які нам були надані журналом Newsweek, що публікує спеціальні навчально-освітні програми, то перше, на що звертали увагу — це активізація класу, активні форми роботи з учнями.

Зупинимося на методах викладання громадянської освіти в американських школах, які застосовуються найчастіше.

1. Освітнє співробітництво (cooperative learning). Під час використання цього методу учні працюють у невеликих групах над вирішенням поставлених учителем проблем. Вони поділяються на 4 або 5 невеликих груп по 4—6 чоловік у кожній. Можливо вирішення однієї проблеми для всіх: «Які риси характеру мають бути притаманні лідеру суспільства?» Загальні риси мотивуються і записуються на дошці або на ватмані.

2. Практичне навчання (service learning). Методика практичного навчання така: учні разом працюють над вирішенням місцевих проблем. Це — один із основних напрямів у галузі громадянської освіти. Більше того, при університеті штату Міннесота нещодавно був відкритий «Національний об'єднуючий Центр практичного навчання», що займається розробкою методики викладання і навчання, які поєднують реальне навчання учнів у суспільному житті на місцевому рівні з академічними знаннями, особистим розвитком і громадянською відповідальністю. Таким чином в американській освіті наріжним каменем є розвиток навичок, необхідних для активної участі у функціонуванні громадянського суспільства.

3. Проведення групової гри. Під час вивчення теми учням надається інформація про основи того чи іншого процесу в суспільстві. Ці визначення будуть основними для подальшої розробки гри. Учням надається загальна схема процесу зі знаками «+» і «-». При позитивних зрушеннях розвиток суспільства іде впевнено вперед, а при негативних — відбувається «тупцювання суспільства на одному місці» або його регрес і поступ назад. Схематичне оформлення на папері результатів роботи дозволяє учням розкрити себе аналітиками, художниками, творчими особистостями, що сприяє

поєднанню індивідуальних якостей для активної співпраці у межах групи.

4. Роль ЗМІ у побудові громадянського суспільства. Робота з журналами.

Під час підготовки до уроку учням роздають або журнали, або ксерокопії деяких статей. Клас поділяється на групи по 4—6 учнів, які самі обирають найбільш цікаву для них статтю. Учні мають обговорити:

- Чому ця стаття є для вас цікавою і важливою?
- Як вона зможе вплинути на вас і ваших друзів, суспільство, район, країну, світ?
- Від кожної групи обирається представник, який розповідатиме про наслідки дискусії, зробить невеличкий звіт про статтю, та обговорюється в групі. Звіт повинен містити заголовок і причину, яка спонукала до написання статті. По можливості подається план статті. Після його обговорення проводиться дискусія щодо необхідності конкретизації чи, навпаки, спрощення плану статті.
- Робота в групах.

Пов'яжіть із життям суспільства чи особисто учнів, як стаття може вплинути на позитивне вирішення ситуації, що випливає з публікації. Обговорення може вестися за кількома напрямками: суспільство, бізнес, мистецтво, права людини, законотворчість і т. д.

5. Пошуково-аналітичний метод.

Прикладом цього методу може бути вивчення визначних подій, що впливають на весь хід історичного процесу, а особливо тих, що віддалені у часі і не дозволяють учням зрозуміти біль, страждання, думки, сприйняття подій того періоду.

Напередодні заняття вчитель роздає учням перелік питань, на які необхідно знайти відповідь. А також джерела інформації — як у письмовій формі, так і ті, які ще треба знайти в Інтернеті. Учні аналізують різноманітні джерела: листи учасників подій, їхні щоденники, спогади. Опрацьовані матеріали занотовують у вигляді коротенького звіту. На заняттях у школі вони складають у групах загальний аналіз ситуації або події, відповідаючи тим самим на окреме запитання теми заняття. Кількість груп у класі відповідає кількості питань, які виносяться на обговорення (ситуація напередодні громадянської війни, життя у військових таборах, характеристика битв, медична допомога і т. д.).

Над питаннями методики викладання і активної діяльності учнів на уроках у США серйозно працюють наукові установи, проводяться тренінги-семінари, які допомагають учителям оволодівати технологіями, інноваційними методами викладання.

Увага, конкурс!

Шановні випускники програм академічного обміну!

Програма розширення доступу та навчання в Інтернеті, що адмініструється IREX (IREX/IATP), оголошує конкурсний набір до Зимової школи дистанційного навчання, яка буде проходити під час студентських зимових канікул у Харкові (Україна). Викладачі — професіонали проблемної лабораторії дистанційного навчання Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Тривалість навчання — 6 днів (з 28 січня по 2 лютого 2002 року). IATP сплачує учасникам школи видатки на проїзд, проживання та компенсацію за відрядження. Метою навчання є розвиток системи дистанційного навчання в Білорусі, Молдові та Україні.

Умови зарахування до школи:

1. *Учасниками школи можуть стати тільки випускники програм міжнародних академічних обмінів, фінансованих урядом США, які працюють у сфері вищої освіти (інститут, університет, академія).*
2. *Учасник має володіти основами роботи з комп'ютером та в Інтернеті.*
3. *Учасник повинен мати готовий матеріал в електронному вигляді для створення курсу (коло тем не обмежене).*
4. *Бажано, щоб були надані листи підтримки від керівництва вищого навчального закладу (це є рекомендованою, але не обов'язковою умовою зарахування до школи).*
5. *Після закінчення курсу кожен учасник має створити курс дистанційного навчання, який буде розміщений на сервері IATP (**http://iatp.org.ua/hosting.html**).*
6. *Впровадження готових курсів після закінчення школи обов'язкове, із щомісячним інформуванням IATP про процес впровадження курсу впродовж півроку після закінчення школи.*
7. *Кожний учасник після закінчення школи має провести в центрі IREX/IATP один ознайомчий семінар для аудиторії центру, а також один тренінг для своїх колег-викладачів.*

IATP сподівається, що цей курс допоможе у розповсюдженні нових інформаційних технологій у вашому місті та впровадженні їх у навчальний процес.

Кінцевий термін подачі заповнених анкет — 12 січня 2002 року.

Анкети приймаються в електронному вигляді за адресами **olga@kyiv.irex.org та maria@iatp.org.ua**, листи підтримки — у відсканованому вигляді;

паперові копії надсилайте на адресу:

01001, м. Київ, вул. Грушевського, 4, оф. 301, для Ольги Якімахо або до найближчого центру IATP (адреси на веб-сайті **http://iatp.org.ua**)

Увага: кількість учасників обмежена!

Оголошення: Програма Інтернет-грантів проекту IATP (Грудень 2001 – листопад 2002 року)

Бюро з питань освіти та культури Держдепартаменту США (ECA) разом з Радою Міжнародних Наукових Досліджень та Обмінів (IREX) з приємністю оголошує відкритий конкурс грантів проекту «Розширення доступу та навчання в Інтернеті» (IATP).

Усі випускники програм ECA, а також партнери проекту IATP в Україні, **некомерційні (NGO) організації-резиденти України та представники державних установ мають право подавати аплікації.**

Мета Програми Інтернет-грантів IATP полягає у зміцненні життєздатності інфраструктури проекту IATP через розвиток локальних Інтернет-ресурсів, **а також за підтримки:**

- змістової частини українського Інтернету;
- проектів, спрямованих на розвиток професійних навичок та наукової роботи за допомогою Інтернету;
- доступу до мережі для некомерційного сектора користувачів та випускників програм, фінансованих Американським урядом через Бюро з питань освіти та культури Держдепартаменту США;
- інших Інтернет-проектів, реалізація яких має важливе соціальне або культурне значення для України.

Ми пропонуємо до Вашої уваги три види грантів:

Малі гранти для випускників програм обмінів ECA — максимальний розмір фінансування становить $1000 і дозволятиме створювати веб-ресурси українською (російською) мовою, курси дистанційного навчання, списки-розсилання та інші ініціативи, що будуть підтримані відбірковим комітетом. Брати участь у цьому грантовому конкурсі можуть тільки випускники програм обмінів.

Періодичні міні-гранти — максимальний розмір фінансування становить $500 і дає можливість створити нові веб-ресурси та/або доповнити вже існуючі ресурси.

Тематичні малі гранти — максимальне фінансування проекту становить $1000 і надаватиме цільовій аудиторії можливість зробити доступними Інтернет-ресурси та матеріали українською мовою.

Для того щоб стати учасником конкурсу, необхідно заповнити аплікаційну форму і до **25 січня 2002 року** передати її до найближчого центру IATP **у двох паперових примірниках та одному електронному (на дискеті).** Аплікації можуть бути заповнені українською та англійською мовами (якщо Ви подаєте аплікацію іншою мовою, будь ласка, додайте переклад англійською).

Тематичні та Малі гранти для випускників будуть проводитися двічі. Перший кінцевий термін подачі документів для них визначено 25 січня 2002 року. Дати другого терміну будуть визначені пізніше. Стежьте за нашими анонсами. **Періодичні міні-гранти** будуть проводитися чотири рази. Перший термін також завершиться 25 січня 2002 р., після чого зразу розпочнуться наступні і будуть тривати по три місяці кожний. Кінцеві терміни подачі документів на періодичні гранти будуть відповідно 25 числа квітня, липня та жовтня.

Для отримання аплікаційних форм, консультацій та подачі готових проектів, будь ласка, звертайтеся до адміністрації IATP-3 в Україні за адресою:

м. Київ, вул. Грушевського 4, к. 201.

Контактна особа: Богдан Микицей — координатор грантової роботи.

Тел.: (044) 229-52-86,

електронна пошта: grants@iatp.org.ua

Аплікаційні форми та пояснення також можна отримати, завітавши на наш сайт:

http://iatp.org.ua/grants/grants_ukr.html.

Запрошуємо до співпраці!

Інформація для тих, хто цікавиться телекомунікаційними проектами:

Пропонуємо Вам ознайомитися з кількома телекомунікаційними проектами, в яких працюють діти. Можливо, вам сподобається така форма співпраці і спілкування:

1) за ініціативою НУО України дитячим творчим колективом створений веб-сайт акції «Скажи дітям "Так!"», яка проводиться в рамках Всесвітнього руху в інтересах дітей. Адреса веб-сайту: **www.sayes.org.ua;**

2) нещодавно за адресою **http://www.kharkiv-democracy.iatp.org.ua/vlad/** з'явилася веб-сторінка Харківської асоціації вчителів «Освіта за демократію» й осередку Всеукраїнської асоціації викладачів історії, громадянства та суспільних дисциплін «Нова Доба» у Харківській області. На мій погляд, сторінка має дуже зручний інтерфейс і може бути цікавою для дітей. Ця сторінка була створена в рамках Програми малих грантів проекту CEN/IATP. На сторінці міститься інформація про телекомунікаційний проект, який був запропонований в Ялті пані Н.Вукіною для обговорення, а також інша цікава для учнів та вчителів інформація;

3) за адресою **http://www.iatp.kharkov.ua/sites/Moon/index.html** міститься українська веб-сторінка телекомунікаційного проекту MOONLINK, завдяки якому харківські школярі беруть участь у міжнародному освітньому проекті NASA. Цей проект підтримується програмою IATP;

4) за адресою **http://www.iatp.kharkov.ua/sites/xxi/index.html** міститься інформація про ще один телекомунікаційний проект «Земля: XXI сторіччя», який стимулює участь школярів у наукових дослідженнях з використанням Інтернету. Цей проект також підтримується програмою IATP.

5) за адресою **http://www.dialog.kharkiv.edu** міститься веб-сайт проекту «Діалог», спрямований на боротьбу з палінням серед неповнолітніх. У рубриці «конкурси» міститься інформація про конкурси дитячих малюнків, віршів та творів на цю тему.

Якщо Ви знаєте інші адреси цікавих телекомунікаційних проектів, будь ласка, розкажіть.

З найкращими побажаннями модератор списку розсилання проекту «Мережа громадянської освіти в Україні» Ірина Євдокимова ***iae@online.kharkiv.com http://list.iatp.org.ua/listinfo/cen-vs***

Чи потрібен школі Інтернет?

Євген СМОТРИЦЬКИЙ,
випускник програми RSEP,
Департамент суспільних дисциплін,
Дніпропетровський юридичний інститут МВС України

Шістнадцятого листопада в Україні пройшов Інтернет-семінар під егідою «Програми Розширенення доступу та навчання в Інтернеті» (ІАТР) (фінансується Бюро з питань освіти та культури Держдепартаменту США) на тему «Чи потрібен школі Інтернет?» Завдяки Інтернету в «прямому ефірі» спілкувалися вчителі інформатики з 9 обласних центрів країни, тобто тих міст, де вже працює програма ІАТР-Україна (Київ, Дніпропетровськ, Донецьк, Кіровоград, Львів, Одеса, Суми, Харків та Ужгород).

У ході семінару був обговорений широкий спектр питань, що стосуються організаційних, фінансових, правничих, етичних, педагогічних, психологічних та інших проблем, пов'язаних з використанням Інтернету, в тому числі і з впровадженням його в школах. Семінар показав, що філософія розвитку Інтернету чекає на своїх мислителів.

Дозвольте поділитися деякими враженнями, що виникли у мене протягом семінару.

Про можливості Інтернету ходять легенди. І вони абсолютно виправдані. Це найбільше досягнення людства, що докорінно змінює всі операції з інформацією: збереження, пошук, обробку, передачу та, напевно, ще щось, чого я не знаю. Результатом цієї інформаційної революції є виникнення нових форм у традиційних видах діяльності, таких, як пошта, бібліотека, дистанційне навчання через Інтернет. Інтернет — це різновид інформаційного транспорту, що стоїть поряд з поштою, телефоном, телеграфом, телебаченням та радіо, який поєднує в собі всі їхні можливості та додає до них свої специфічні, тільки йому притаманні. Інтернет принципово змінює соціальний хронотоп, тобто просторово-часову організацію суспільства. Миттєвий обмін інформацією фактично «нівелює» простір, навіть призводить до парадокса, коли що більшою є сітка, що більше користувачів і, відповідно, більший фізичний простір вони займають, то більш близькими стають вони між собою, тобто меншою є інформаційна розрізненість. Значить, усі користувачі сітки інформаційно «суміщені», перебувають «поруч» одне з одним незалежно від фізичної відстані. Кореспонденти, вчителі, учні, бізнесмени та інші мають можливість спілкуватися між собою в реальному часі, не замислюючись про відстань.

Подолання відстані можливе завдяки швидкодії Інтернету, тобто завдяки подоланню часу. Звичайно, мандрувати в майбутнє ми не можемо навіть за допомогою Інтернету, але «повертатися в минуле», до електронних баз даних, архівів — цілком природна процедура для користувачів Інтернетом.

Взагалі, Інтернет сьогодні не потребує реклами. Цей «плід» є настільки солодким, що ми маємо шукати засоби обмеження його експансії в наше життя. Бо все добре, що в міру, й Інтернет не є винятком.

Безумовно, Україні ще зарано говорити про «перенасичення» Інтернетом і комп'ютеризацією нашого життя. Скоріше, нам треба розширювати використання нових інформаційних технологій для підвищення якості життя. Природно, що виникає маса проблем. Ми частіше звертаємо увагу на дефіцит ресурсів: фінансових технічних, кадрових. І зовсім забуваємо про зміст та цілі, які ставимо, замикаємося на локальних завданнях, забуваючи, навіщо ми їх вирішуємо. Проблема ж є якраз зворотною: ми маємо зрозуміти, чого прагнемо, що є нашою метою, а потім розпочинати раціональний розподіл ресурсів, вирішення конкретних завдань. Я глибоко переконаний, що в Україні немає нестачі ресурсів, а от їх розподіл у нас — варварський. Більше того, існує багато міжнародних програм, зокрема американська програма ІАТР, що надають величезні можливості для розвитку Інтернету в Україні. Але Америка не вирішить за Україну, як використовувати ті можливості, що ми маємо. Україна зобов'язана виробити свою філософію розвитку Інтернету. Потрібно й необхідно запозичити світовий досвід, але статус незалежної суверенної держави зобов'язує мати свою стратегію використання цього набутку цивілізації.

Найважливіше питання — використання Інтернету в школі. Ні в кого не викликає заперечень думка про те, що випускник середньої школи має відчувати себе повноцінною людиною в сучасному, насиченому технікою суспільстві. Керування автомобілем, користування комп'ютером та кухонним комбайном має бути настільки ж природним, як у минулі епохи будування будинку або майстрування човна. Але де людина може отримати такі знання та навички? Все це під силу сучасній школі. Безумовно, є труднощі фінансові, технічні, але головне, як мені здається, відсутня стратегія, чітке розуміння цілей.

Наша тема сьогодні — Інтернет, точніше, його використання в школі. Тому зупинимося на ньому. Головне питання, яке потребує відповіді: навіщо школі Інтернет? Це питання про мету. Від мети залежить вибір засобів. Обравши мету і засоби, ми будемо вирішувати конкретні завдання.

Школа складається з трьох основних підсистем: учні, вчителі та адміністрація. Очевидно, що цілі кожної підсистеми, а, отже, і засоби, і завдання цілком різні. Тому розглянемо їх окремо.

Чи потрібен Інтернет учню? Я глибоко переконаний, що в школі Інтернет учню не потрібен. Але навчитися користуватися Інтернетом у школі необхідно. Багато часу на це не треба. Вчитель має повідомити учню первинні знання, а вміння та навички у нього з'являться під час самостійної роботи, якщо потреба в ній виникне. Учня можна навантажити інформацією та завданнями, не використовуючи ресурси Інтернету. Мій досвід роботи викладачем

філософії свідчить, що студенти не знають елементарного з усіх галузей знань, які вивчалися у школі: ані коли правив Ярослав Мудрий, ані як формулюється перший закон Ньютона, ані що таке валентність, їм навіть важко відповісти на питання: «Куди впадає Волга?» А мені доводилося викладати і юристам, і економістам, і гірникам, і електрикам, і геоекологам, і майбутнім спеціалістам з геоінформаційних технологій.

Окреме питання — Інтернет для учня в позашкільній діяльності. На семінарі виникло питання про необхідність дитячих чатів. По-перше, ми тут же з'ясували (добре — Інтернет дозволяє), що вони існують. Усі погодилися, що діти мають спілкуватися, що Інтернет у цій справі вельми корисний. Ніхто не проти дитячої Інтернет-субкультури. Ми всі пам'ятаємо Клуби інтернаціональної дружби (КІДи), які здружили багато тисяч дітей різних країн та континентів. Інтернет у цій справі — чудовий помічник. Але діти є діти. Потрібен контроль за тим, що вони обговорюють у чатах. І друге питання: якщо і створювати Інтернет-КІД-клуби, то не обов'язково при школі. Мій висновок такий: широке використання Інтернету в школі не потрібне.

Чи потрібен Інтернет учителю? У цілому — потрібен, але не кожному і не щодня. Навіщо потрібен Інтернет учителю? Для оперативного отримання найновішої методичної інформації, для спілкування з колегами, для дистанційного навчання самому та навчання інших. Проблема використання Інтернету вчителями полягає в самих учителях: у них відсутня позитивна мотивація використання Інтернету, навіть більше того — велика кількість учителів не знає, що це таке, та боїться його. Тому спочатку вчитель має відчути потребу, оцінити це досягнення техніки, позбутися психологічного бар'єру.

Слід окремо розповісти про специфічну групу вчителів, які вже вирішили перелічені проблеми. Це насамперед учителі інформатики й ті, хто вже брав участь у програмах міжнародного співробітництва і вміє користуватися комп'ютером. Для них, безумовно, треба створювати необхідні умови, цінувати як носіїв знань та вмінь, без яких неможливе сучасне життя, використовувати їхній досвід для підвищення комп'ютерної культури в суспільстві. Для талановитих учителів необхідно створювати особливі умови: закуповувати новітню техніку, оплачувати участь у семінарах та конференціях, відпускати у відрядження, публікувати їхні праці тощо, оскільки те, що зробить один талановитий педагог, не зробить і тисяча посередніх. Але це тільки для окремих учителів та окремих шкіл, а в масовому порядку це не потрібно.

Навіщо Інтернет шкільній адміністрації? Для оперативного отримання управлінської інформації. Інтернет дійсно може вирішити це завдання, але я не впевнений, що без нього в цій справі не обійтися, і що це є економічно доцільним. Але нехай вирішують ті, хто платить гроші.

Висновок, якого дійшли багато учасників семінару, такий: Інтернет школі потрібен, а доступ до нього має здійснюватися через один комп'ютер, розташований у бібліотеці. Таким чином він буде доступним і підконтрольним.

Виникло багато питань організаційного, правового, морального характеру: де взяти кошти на техніку та оплату Інтернету, як захистити авторські права вчителів, що хочуть поділитися своїми методичними розробками, яку інформацію будуть витягувати діти з Інтернету, чи не порнографію?

Наше суспільство витрачає величезні ресурси, та якщо їх використовувати правильно, то проблема коштів, техніки тощо зніметься. У нас часто зустрічаються комп'ютерні клуби, а школи і навіть професори — без комп'ютерів. Наше суспільство — хворе суспільство, якщо дозволяє такий стан речей. Більше того — при деяких школах директори відкривають платні комп'ютерні клуби! Знайшли кошти! Це злочин, оскільки вони служать не справі освіти, а наркотизації дітей комп'ютером. Далі, у кожній школі сьогодні має місце, скажемо прямо, щомісячне здирництво, але використовувати ці кошти на придбання комп'ютерів не можна, бо немає такої статті видатків і одразу виникає питання — звідки комп'ютер? Такий контроль є «контролем навиворіт». Замість того, щоб легалізувати те, що необхідне людині та суспільству, ми «заганяємо в тінь», створюємо всі умови для... Важко і слова дібрати!

Як можна вирішити проблему технічного забезпечення? По-перше, раціональною організацією та використанням ресурсів. Ще ж існують міжшкільні учбові комбінати. На їх базі можна організувати ресурсні комп'ютерні центри з доступом до Інтернету та кваліфікованим педагогічним персоналом. Комерційні комп'ютерні клуби необхідно примусити працювати на суспільство. Сьогодні вони розбещують дітей! Треба, щоб вони хоч раз на тиждень працювали як ресурсний центр для школи або мікрорайону, а податки з них повинні йти на розвиток освіти, шкільні вчителі мають отримати безкоштовний доступ до їхніх ресурсів. Чимало є шляхів примусити ці клуби працювати на суспільство або... забрати у них ліцензію!

Не слід забувати, що не кожна школа, особливо сільська, має телефон. Чи їм до Інтернету?

Проблема авторських прав — це наша загальнонаціональна проблема. Ми всі крадемо, і не тільки компакт-диски з музикою, програмним забезпеченням, навчальними курсами. Енергоносії з чужої труби, електроенергію з мережі, зарплату у бюджетників. У цілому, цим ми можемо «пишатися» як нація та держава. Я думаю, ця проблема буде вирішена не скоро. А що стосується вчителів та їхньої інтелектуальної власності, то особисто я вважаю, що не варто бути дріб'язковими, не варто скупитися заради благородної справи, використовуйте свої досягнення для самореклами.

Що ж до моральних видатків, пов'язаних з появою Інтернету у нашому житті, то, на мою думку, вони не є більшими і страшнішими, ніж всі інші досягнення людства. Мораль має бути всепроникною. Розповсюдити її на Інтернет — не складніше, ніж на телевізор. Отже, давайте телевізор «зробимо» моральним, порнопродукцію приберемо з вулиць, введемо ліміт на вульгарні анекдоти, якими зачитуються школярі та студенти, і внесемо до переліку комп'ютер, підключений до Інтернету. А технічно зробити це не важко.

Загальний висновок, який я хочу зробити, такий: комп'ютер та Інтернет потрібні суспільству, а отже, і школі, але до всього треба морально дорости.

Пізнаючи непізнане

Dedicated to my best friend Hao Zhu

Марина БАЗИЛЕВИЧ,
випускниця програми FSA Undergraduate Program,
призер конкурсу «Згадуючи Америку»

Я сиділа перед вікном і спостерігала, як дзвінкі краплини дощу завзято стукотять по гладенькій поверхні скла. Вода тоненькою цівочкою стікала до віконної рами, залишаючи по собі чудернацькі мокрі сліди. Я машинально повторила пальцем силуети, намальовані митцем-дощем. Точнісінько так, але рік тому, я сиділа перед вікном і вимальовувала уявні картини, правда не тут, удома, а у точці планети, прямо протилежній моєму рідному містечку Хмельницький — у далекому Індіанаполісі.

«Та ну тебе! Завжди ти у всьому шукаєш символізм!» — заявила моя подруга Анна, також учасник програми. «Ань, ти лише глянь, який буревій! Бачиш, як цей вітер дерева гне! Ой, от-от зламає!»

...Індіанаполіс зустрічав нас бурею. Справжнім американським ураганом — знаменитим індіанським вихором! Мій перший вечір на новому місці був ознаменований сигналом сирени. Відповідальна за поверх, задихаючись, бігала по кімнатах: «Усім до підвалу! У кімнатах залишатися небезпечно!» Збігаючи сходами до підвалу, я подумала, що, певно, усе моє перебування на американській землі буде, наче тайфун.

Так і сталося. Цей рік у США пролетів, наче вихор, вихор пройдених доріг Індіани, Кентуккі, Огайо, Нью-Йорку, Вашингтону, Джорджії, Пенсільванії, Каліфорнії... Ця свіжа вируюча сила збагатила мій світ, розширила світогляд, зробила мене більше Людиною.

Тепер я сміливо можу назвати себе впевненою та врівноваженою особою. Я спокійно почуваюся в «облозі» копіювальних машин, не здригаюся від думки про те, як мені відіслати повідомлення за допомогою факсу повідомлення чи включити комп'ютер. Навпаки, я навчаю цього своїх рідних та знайомих. Я вивчила «Офіс-2000» й отримала найвищу оцінку з цього предмета.

Коли я прийшла до цього «Бога комп'ютерної науки» із проханням навчити мене працювати на комп'ютері, я і гадки не мала, що через якийсь рік зможу вільно оперувати поняттями, про існування яких раніше і не підозрювала. А як усе починалося...

«Ну, будь ласка, заради Бога, любий комп'ютере, працюй!» — я стукнула системний блок і мало не впустила клавіатуру. Ну чому? Щойно пропала робота, над якою працювала три години! А віддати її професору треба завтра! Що робити?! Я уважно обвела очима лабораторію, де боролася із комп'ютером. Ось поряд зі мною сидить хлопець, на вигляд дуже товариський. «Будь ласка, допоможи мені з цим файлом!» — я ковтнула повітря та спробувала непомітно обмахнути палаюче від сорому обличчя. Мені двадцять років, а я не маю жодного уявлення про те, як зберегти файл! Навіть учора, коли я розмовляла з директором відділу по роботі з іноземними студентами щодо моєї комп'ютерної неосвічено-сті і просила допомогти знайти клас з основ комп'ютерної грамоти, він запропонував мені з прихованою посмішкою: «Я не думаю, що в УНІВЕРСИТЕТІ є те, що тобі треба. Але знаєш що? Моя донька може тобі швиденько показати, як це робиться!» О Боже! Я знала його доньку! Сарі дванадцять, і вона відвідує початкову школу! «Заспокойся, — сказала я собі, — спробуємо знову». І справді, спробувати було варто. Мій новий друг не тільки відновив мій загублений файл, але й став моїм репетитором з комп'ютерної грамоти.

Якою невимовною насолодою став для мене той момент, коли я зрозуміла, що вже можу досить швидко друкувати тексти, зберігати файли, створювати, перевіряти, — тобто Я (!) уміла працювати з комп'ютером! Тим монстром, яким він ще недавно був для мене, до якого я навіть не наважувалася підступитися! Комп'ютерна лабораторія стала моєю другою домівкою. Я бігала туди за першої-ліпшої нагоди, не лягала спати до другої чи третьої ночі, не ходила на ланчі — я насолоджувалася моєю новою дружбою з Комп'ютером!

За Internet та Word прослідували Excel та Power Point. Я використала створену мною презентацію Power Point на конференції студентських наукових досліджень і була єдиною учасницею, у кого виникла така ідея. Професорський склад високо оцінив мій виступ, і я отримала запрошення виступити в одному з класів. Новий світ відкрився переді мною!

...Я відкрила очі та потерла замерзлі плечі. Дощ припинився, і перші промінці сонця, несміло пробираючись крізь хмари, торкалися землі. Я наче прокинулась від казкового сну — подорожі у минуле.

Я повернулася додому більш досвідченою людиною, тому що здобула багатий запас нових вражень та знань. Мені подобається думати про те, скільки нових шляхів відкрив для мене цей рік у США, скільки ще невипробуваного я можу випробувати, скільки непізнаного — пізнати, скільки неохопленого — охопити! Життя прекрасне!

Америка у спогадах

Катерина ПОПАДЮК,
голова правління Закарпатської професійної Асоціації жінок-освітян «Перспектива», випускниця програми PiE

Звичайне явище для людини — повертатися у спогадах до минулого, особливо, якщо відбулося надзвичайне й хвилююче.

Такою подією для мене стала подорож до США як переможця програми «Партнери в освіті» восени 2000 року.

Звичайно, про Сполучені Штати Америки я багато чула і знала. Але, коли я вперше побачила їх на власні очі, це було щось неймовірне.

Коли ми дісталися Американського континенту, я була вражена територією країни — неосяжною і всіяною великими озерами та малими озерцями. Краєвид змінився, коли на землю опустилася ніч, і великі міста, і маленькі містечка неначе перетворилися на гігантські новорічні ялинки, освітлені святковими гірляндами.

Кожна нова хвилина перебування на цій землі дарувала нові чудеса. А коли прибула до «Ембассі Суітс» у Вашингтоні, я подумала, що тільки рай можна порівняти з ним: наскільки комфортним і затишним був цей готель після довгої подорожі!

У наступні дні були незабутні екскурсії по Вашингтону: офіс Американських Рад, Білий Дім і Бібліотека Конгресу, Меморіал Лінкольна і Театр... Хіба можна перерахувати всі визначні місця, які ми відвідали за час нашого перебування у Вашингтоні! Але що вражало найбільше — це люди: приязні й усміхнені, готові відгукнутися на будь-яке прохання!

Гідним наслідування і пошани є ставлення американців до історії своєї країни і окремих людей. Ми стали свідками глибокої поваги народу до першого Президента країни, відвідавши його історичну садибу. Не меншою увагою оточені могили солдатів, які полягли у різних війнах.

Нам пощастило відвідати Сполучені Штати Америки восени, коли люди святкують різні державні свята. Побувавши на урочистостях з нагоди Дня Ветерана у міській школі Мадейри (Цинциннатті), я була глибоко вражена мітингом і учнівським концертом. Ветерани різних поколінь розповідали молодим американцям про свої подвиги. Вони навчали їх пишатися своєю могутньою країною, яка турбується про кожного громадянина.

Наше перебування у США було великою школою з громадянської освіти. Беручи участь у різноманітних навчальних і методичних заходах в університеті Цинциннатті, я була вражена можливостями його бібліотеки і цікавими інноваціями у методиці викладання, які люб'язно надав професор Девід Нейлор.

Заслуговують на увагу також наукові конференції в Освітньому Центрі Гамільтона і Колумбусі, у яких ми взяли участь. Все було абсолютно нове, цікаве: організація, учасники, підходи до проблем і їхнє вирішення. Сама атмосфера, в якій проходили конференції, спонукала кожного брати активну участь у її роботі, а не залишатися спостерігачем. Я багато чого навчилася там, що допомогло мені саме як керівникові громадської організації.

Я висловлюю глибоку вдячність Американському урядові і всім людям, які працюють на теренах міжнародних освітніх обмінів, сприяючи тісному спілкуванню українських й американських освітян.

Становлення громадянської освіти в Україні. Погляд на проблему

Катерина ПОПАДЮК,
голова правління Закарпатської професійної Асоціації жінок-освітян «Перспектива»,
випускниця програми PiE

Розвиток української державності, інтеграція в європейське та світове співтовариство, відмова від тоталітарних методів управління державою і побудова громадянського суспільства передбачають орієнтацію на Людину, націю, пріоритети духовної культури, визначають основні напрями реформування навчально-виховного процесу.

Ідеалом виховання є гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна і національно свідома людина. Такий громадянин може бути вихований лише за умови комплексного підходу до вирішення проблеми, що буде охоплювати всі сфери його інтересів.

Ознайомившись із системою громадянської освіти у Сполучених Штатах Америки, я вважаю (цю думку поділяє значна частина моїх колег), що досвід американських учених і педагогів у галузі розробки стандартів громадянської освіти заслуговує на увагу.

Прикладом фундаментального підходу до вирішення цієї проблеми може слугувати викладання дисципліни «Social Studies» протягом усього шкільного курсу, починаючи з дитячого садочка і закінчуючи 12 класом школи. Важко запропонувати переклад назви цієї дисципліни — настільки широкий спектр її значення.

За визначенням Національної Ради із суспільних наук, «Social Studies» — це інтегроване вивчення соціологічних і гуманітарних дисциплін, спрямоване на вдосконалення громадянської компетентності (див. Expectations of Excellence. Curriculum Standards for Social Studies).

Згідно з вимогами програми, вивчення цього курсу передбачає скоординоване і систематичне вивчення таких предметів, як антропологія, археологія, економіка, географія, історія, право, філософія, політика, психологія, релігія та соціологія, відповідних розділів з гуманітарних, природничих наук та математики.

У цілому цей курс поділено на десять тематичних розділів:

1. Культура.
2. Час, безперервність і мінливість.
3. Люди, місцевості і навколишнє середовище.
4. Індивідуальний розвиток та особистість.
5. Особистості, групи та установи.

6. Влада: повноваження і управління.
7. Виробництво: розподіл і споживання.
8. Наука: технологія і суспільство.
9. Глобальні зв'язки.
10. Громадянські ідеали і життя.

Якщо перші сім розділів вважаються соціально орієнтованими дисциплінами, то останні три — мультидисциплінними.

Першочерговим завданням цього курсу, згідно з вимогами програмних стандартів, є теоретична підготовка молодих людей до життя у демократичному суспільстві й праці для його блага. Люди майбутнього повинні бути готовими обирати правильні й розважливі рішення, висувати проблеми і вирішувати їх для спільного добробуту, як личить громадянам сучасного демократичного суспільства у взаємозалежному світі.

Фундаментальною метою більшості дисциплін із курсу «Social Studies» є виховання громадянської відповідальності й передача культурної спадщини нації майбутнім поколінням. Демократичне громадянство втілює не тільки певні фундаментальні права, але також накладає велику відповідальність на своїх громадян. Тому школи разом з іншими важливими соціальними інститутами, такими як сім'я, церква, громада і ЗМІ, повинні зробити свій вагомий внесок у виховання громадянської відповідальності.

Актуальність громадянського виховання особистості у сучасному українському суспільстві значною мірою зумовлюється потребою державотворчих процесів, в основі яких повинно бути відродження нації. На відміну від інших розвинутих країн, де громадянське виховання повністю базується на політичній та правовій сферах діяльності в Україні — на морально-етичних засадах.

Така ситуація вимагає особистісно орієнтованого підходу до вирішення проблеми громадянської освіти. Розгляд людини як індивідуальності у контексті невід'ємної складової частини поняття «народ» передбачає забезпечення передумов для формування особистості на національному підґрунті й водночас відкритої для інших культур, ідей та цінностей. Така людина здатна зберігати свою ідентичність, бо вона глибоко усвідомлює національну культуру як невід'ємний складник культури світової. Громадянська освіта повинна поєднувати почуття цілісності й унікальності життя на Землі; повагу до всіх народів, їхніх прав, інтересів та цінностей; розуміння світу як різноманітності систем держав, що мусять мирно співіснувати, вільно співпрацювати на засадах гуманізації міжнародних стосунків, визнаючи головним пріоритетом права людини, нації, народу і постійну увагу до світових проблем.

У цьому аспекті серед провідних напрямів громадянської освіти екологічна посідає одне з чільних місць, адже сучасна екологічна ситуація на Землі наблизила людство до критичної межі. Якщо нове покоління молодих

людей не зрозуміє небезпеки і не усуне загрози екологічної кризи, людство загине.

Екологічне виховання повинно бути спрямоване на формування у дітей та молоді відповідальності за природу як основу життя на Землі. Також майбутні громадяни мають оволодіти знаннями, практичними вміннями і навичками раціонального природокористування, вмінням оцінювати стан навколишнього середовища та приймати відповідальні рішення щодо його поліпшення. Планетарний підхід до екологічного виховання слід базувати на практичному застосуванні знань і умінь школярів. Тобто теоретичні знання мають тісно переплітатися зі знаннями про природу рідного краю, залученням дітей до активної екологічної діяльності, дотриманням норм поведінки у природі, боротьбою із забрудненням навколишнього середовища.

Такий широкий спектр проблем може бути вирішений тільки при комплексному підході до екологічного виховання. У цьому плані досвід американських колег допоможе українським педагогам. Зокрема, екологічне виховання в американській школі є частиною географічної науки, яка розглядає вивчення навколишнього середовища з позиції природи і культури, формуючи таким чином міст між природничими і суспільними науками (див. Meeting the Standards. Social Studies Readings for K-6 Educators, p.68-69).

Кожен народ має свої традиції у вихованні молоді. Ми повинні створити систему виховання громадянина, яка б дозволила поєднати давні традиції української педагогічної науки з сучасними досягненнями світової педагогічної думки. Тому громадянська освіта повинна проходити через навчальні програми з усіх шкільних дисциплін.

Список використаної літератури

1. Meeting the Standards. Social Studies Readings for K-6 Educators. Edited by Mary E. Haas and Margaret A. Laughlin. NCSS. www.socialstudies.org

2. Curriculum Standards for Social Studies. Expectations of Excellence. NCSS. Bulletin 89.

3. Грушевський М. Про українську мову й українську школу. – К., 1991.

4. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Інформаційний збірник Міносвіти і науки України. – 2000. - № 22.

5. Щербань П. Національне виховання в сім'ї. – К., 2000.

Увага, конкурс!

Харківський центр жіночих досліджень оголошує

ІІ Всеукраїнський конкурс «Дівочий світ» присвячений ролі дівчат та молодих жінок в українському суспільстві. До участі запрошуються учениці 9–11 класів загальноосвітніх, спеціалізованих шкіл, гімназій та ліцеїв незалежно від форми власності.

Конкурс проходитиме з 1 грудня 2001 року до 16 березня 2002 року і складатиметься з трьох етапів.

І етап (1 грудня — 10 лютого). Письмова робота — есе-роздум про роль і місце молодих жінок та дівчат у сучасному світі. Есе повинно складатися з 1,5–2 тисяч слів українською мовою (не менше п'яти сторінок друкованого тексту без урахування титульного аркуша та списку використаної літератури), в межах якого авторки мають розгорнуто відповісти на наступні запитання.

- Хто такий лідер?
- Чи вважаєте ви себе лідером і яким бачите своє майбутнє?
- Якого статусу ви хотіли б досягти у суспільстві і які кроки ви для цього робите зараз та будете робити в майбутньому?
- Чи вважаєте ви дівчат свого покоління більш перспективними, ніж попереднього? Чому?
- Які зміни у ставленні до жінок-лідерів відбулися протягом останнього десятиріччя?
- Чи є різниця між жінками-лідерами та чоловіками-лідерами? Якщо так, то у чому вона полягає?
- Що, на ваш погляд, треба зробити, щоб жінка-лідер змогла повністю реалізувати себе в Україні?
- Чи повинні жінки займатися політикою? Якщо так, то для чого?

Бажано, щоб усі ці питання були висвітлені в роботі. Перевага надаватиметься творам, у яких особиста думка авторок буде підкріплена та обгрунтована даними соціологічної, психологічної, правової та іншої літератури.

Титульний аркуш має містити таку інформацію: П.І.Б, вік авторки, адресу, контактні телефони, e-mail (якщо є), девіз роботи (не більше 10 слів, які відображають основну ідею есе). Есе надсилаються рекомендованим листом на адресу: 61108, Харків, бульвар Миру, 4, кв. 51. Останній день відправлення роботи — 10 лютого за поштовим штемпелем. Роботи, надіслані пізніше, розглядатися не будуть. Усі учасниці конкурсу отримають дипломи.

За результатами І етапу відбираються 30 робіт, які будуть видані окремою збіркою. Авторок буде запрошено до участі у наступному етапі конкурсу.

ІІ етап. Співбесіда за темою твору, яка дозволить виявити світоглядну позицію авторів. За результатами співбесіди 10 дівчат стануть учасницями фінального туру.

ІІІ етап. Фіналістки стануть учасницями церемонії, присвяченої конкурсу. Всі учасниці фіналу отримають нагороди та цінні призи, а деякі будуть відзначені іменними стипендіями.

Додаткову інформацію про конкурс можна отримати, починаючи з 3 грудня 2001 р., за телефоном у Харкові (0572) 12-10-15 (понеділок — п'ятниця 18.00—20.00) або за e-mail: kolena2000@ukr.net

На шляху від духовного оновлення, громадянського виховання та освіти до новоєвропейського українського громадянського суспільства

(філософсько-педагогічний аналіз духовно-моральних аспектів громадянознавства)

Володимир ПОЗДНЯКОВ,
керівник наукового товариства «Софія» («Соціально-гуманітарна освіта XXI ст.»),
радник з питань громадянської освіти в Центрі гуманітарної освіти НАН України,
радник з питань освіти Асоціації колегіумів «Києво-Могилянська Академія»

Духовно-моральні диспозиції (якості, відносини) як ціннісні орієнтації є одним зі стрижневих утворень у цілісній структурі космоземнобіосоціоноосферної світоглядної свідомості сучасної людини, громадянина. Зрозуміло, що такі критерії оцінювання передусім спричинюються тим предметом, який є системою цінностей конкретної особистості, тобто орієнтації щодо змісту, спрямованості, аксіологічної вагомості, зокрема в контексті духовності, моральності, гуманізму.

Аналіз даних духовно-моральних диспозицій особливо є значущим, коли йдеться про пошук шляхів реформування змісту громадянської освіти й, зокрема, про моральні орієнтації, що відіграють вирішальне значення в процесі становлення й розвитку громадянина.

У цьому зв'язку вельми актуальною виглядає проблема осмислення моральних і виховних аспектів, громадянських навичок, які були розглянуті в статтях пані Марти Богачевської-Хом'як «Закони і навички» та пана Володимира Корольова «Проблеми і загадки громадянської освіти в Україні», «Вісник програм шкільних обмінів» № 7, 2001 рік.

Ми сподіваємося, що це есе сприятиме подальшому обговоренню й дискусії щодо проблематики трансформації гуманітарної громадянської освіти в Україні.

Чим викликане наростання людських проблем у негромадянському суспільстві

Один у одного питаєм,
Нащо живем? Чого бажаєм?
Нащо нас мати привела?
А не дознавшись умираєм,
Чи для добра? Чи то для зла?
І покидаємо діла...

Т.Г.Шевченко

Згідно з цілісною філософією живого й життя на планеті Земля, багато наших людських негараздів і наростаючих проблем викликані тим, що в переважній більшості ми, громадяни, чи то помилково, чи то збочено сприймали миттєве й тлінне за незмінне й вічне, прив'язувалися до нього й відчували пристрасне й невідворотне бажання володіти ним.

Безпрецедентна гонитва протягом багатьох сторіч за об'єктами нашого неприродовідповідного інтересу і бажання та технічна, технологічна прив'язаність до них призводила й призводить нас і досі до прояву штучно створеного антигуманного протистояння, неприязні, суперництва, конфліктів, війн, котрі начебто сприяли досягненню запланованого результату лише у вузьких рамках біосоціального та соціокультурного часу.

За нами наша антигуманність, попереду — наша людяність;
Лише світло людяності може нас зігрівати й осявати, може емансипувати нас, зробити нас гідними, вільними, щасливими, а також побратати нас.

Липинський

Цей технологічно-технократичний стиль непланетарного, нецілісного, лінійного мислення за сучасних умов, як ланцюгова реакція, легко переходить у дії, породжуючи, як наслідок, антигуманне суперництво, егоїзм, войовничість, конфліктність, заздрість.

Перераховані застарілі риси характеру й дій були притаманні людині ще на зорі її появи. Однак в умовах початку XXI століття відтворення результатів запланованих названих вище рис, відносин і дій стало набагато небезпечнішим для всього людства.

Хоча ми смертні, ми не повинні підкорятися тлінним речам, але, наскільки можливо, підноситися до безсмертя й жити в згоді з тим, що є в нас кращого.

Аристотель

Мудрість указує спосіб досягнення найкращих цілей найкращими засобами.

Ф. Хатчесон

Як повільно-, так і швидкодіюча отрута надмірного егоїзму, самолюбства, заздрощів, пожадливості, протистояння, неприязні, конфліктності, агресивності, викликаних реалізацією нежиттєзабезпечуючих інтересів, нестримних потреб та інших вад неприродовідповідного лінійного мислення, способів пізнання й діяльності, руйнує наше життя на планеті Земля та створює в найближчому майбутньому умови для соціальних, політичних, національних і релігійних конфліктів та війн, а в подальшому — для всеохоплюючих локальних та глобальних природних стихій й катаклізмів.

Необхідність протистояння деяким неприродовідповідним і недемократичним цінностям життя

Сьогодні за умов реформування українського суспільства, становлення громадянського виховання й освіти дуже важливо звернути увагу на кілька історичних явищ та подій XX сторіччя. Суть першої реакції може бути в наступному. Багато хто в Європі вважав, що головне — це створення після II Світової війни демократичних умов, що дозволять попередити можливість розв'язання війн в другій половині XX сторіччя. У зв'язку з цим переважна більшість гуманістично орієнтованих громадян Європи сприяла формуванню ефективних демократичних інститутів суспільства, здатних надавати допомогу в спільному пошуку шляхів і способів мирного співробітництва в розв'язанні загальноєвропейських проблем та конфліктів.

Рух людства вперед у галузі пізнання полягає в зняттi покривів, що закривають істину.

Л.Толстой

Суть другої реакції, що досі викликає стурбованість гуманістично та демократично налаштованих сил цілісної європейської спільноти, тієї реакції, що зазвичай офіційно, а не формально, зникала з поля зору, в тому, як жителі цілісної Європи (центральної, західної та східної) традиційно сприймали і сприймають себе й свої власні цінності культури.

Вони насамперед підкреслювали свої позитивні риси менталітету (систему цінностей) і спрощено, іноді наївно, не помічали, не звертали уваги на негативні історичні аспекти свого соціально-економічного та політичного життя.

Емоційно-оцінювальний вимір, морально-психологічний вибух і духовно-моральний шок, викликані результатами глобальних і локальних війн, конфліктів кривавого XX – початку XXI століття підточили традиційні уявлення про незмінні цінності цілісної європейської культури. Події та результат цих війн стали викликом, що вимагав реформування деяких негативних диспозицій (рис, відносин) у системі цінностей цілісної християнської європейської спільноти.

«Я» воює проти «Ти», — особистість проти особистості, сім'я бореться із сім'єю, раса — з расою, нація — з нацією. Мала війна приватних осіб і велика війна церков та держав не зупиняється жодною годиною перепочинку.

І.Шерр

Сьогодні необхідно визнати, що жахливі ідеї фашизму, тоталітаризму, расизму, шовінізму, геноциду, голодомору, етногеноциду, голокосту, диктатури пролетаріату чи буржуазії, релігійного фундаменталізму, фанатизму, наркобізнесу, тероризму, переслідування інакомислячих, утиски зелених, пацифістів та альтруїстів, зрощування кримінальних структур з державними, порушення механізму виборчих систем, сучасне рабовласництво (торгівля жінками та дітьми), викуп заручників тощо, а також способи їх практичної реалізації не були випадково й раптово занесені ззовні на планету Земля й зокрема — до європейського континенту.

Для того щоби запліднити борозну, де прозябає майбутність вільних народів, немає потреби проливати кров, достатньо розповсюджувати гуманні ідеї.

В.Гюго

Нині новій генерації майбутніх громадян українського новоєвропейського громадянського суспільства необхідно переглянути деякі негативні, неприродовідповідні, непланетарні цінності життя, застарілі традиційні установки, а також через інститути суспільства — громадянську освіту, науку, культуру та соціально-орієнтований ринок — створювати умови для того, що можна було б протиставити жахові минулого XX – початку XXI сторіччя.

Необхідність трансформації універсальних моральних ідей та цінностей

Хто рухається вперед у науках, але відстає в моральності, той більше йде назад, ніж уперед.

Аристотель

Причина, за якою нам належить аналізувати моральні ідеї та цінності в змістових лініях громадянознавства, полягає в тому, що як би привабливо ми не змальовували матеріальний прогрес суспільства всезагального споживання, заснований здебільшого не на екологічному виробництві, сам собою він не в змозі забезпечити вічного щастя навіть у вузьких історичних межах соціального-культурного та соціально-біологічного часу.

Бережливість може вважатися донькою розсудливості, сестрою помірності й матір'ю свободи.

С.Смайлз

Що більшими й швидшими будуть наші досягнення в задоволенні матеріальних благ, які мають тенденцію до постійного збільшення, то більше в нашому житті буде посилюватися страх перед загибеллю всього живого й життя на планеті Земля.

Кожна генерація зобов'язана залишити своїм нащадкам світ кращий, ніж одержала.
Видова свідомість повинна мати пріоритет над класовою й національною свідомістю.
Етика помірності повинна зайняти місце міфу надспоживацтва.

«Принципи нового гуманізму»,
Аурелiо Печчеї

Ресурси нашої планети не вічні й не відтворювані, про що попереджували представники багатьох світових релігій різних часів і народів. Сутність їхніх висловлювань полягала в тому, що, чим швидше ми споживемо все те, що нам надано Всевишнім, тим швидше ми помремо або загинемо. Про це ж нагадували й попереджували відомі політики та філософи сучасності: голова Римського клубу А.Печеї, колишній прем'єр-міністр

Ісландії Х.Рудланд, Махатма Ганді, мати Тереза, Іоанн Павло II, М.Горбачов, В.Вернадський та сотні інших.

Науково-технічний та матеріальний прогрес, що створюють умови для становлення суспільства всезагального споживання, викликає фізичне задоволення, а духовне задоволення, якщо й виникає, то не буває тривалим. З іншого боку, коли громадянин шукає щастя лише в духовно-моральній сфері, йому легше переносити різні форми страждання.

Зрозуміло, що ніхто не проти керованого науково-технічного, матеріального прогресу, адже вони, безсумнівно, зробили значний внесок у загальний розвиток європейської цивілізації і всього людства, у створення необхідного комфорту та в те, що всі ми стали краще пізнавати й розуміти таємничий світ, що охоплює нас. І все ж, якщо ми й надалі будемо беззастережно культивувати у незрілих умах підлітків одні лише переваги матеріального прогресу, то остаточно ризикуємо втратити більшість універсальних духовно-моральних цінностей, які можуть врятувати нас і які мають бути притаманними менталітетові майбутньої космоземнобіосоціоноосферної особистості, тобто цілісній свідомості громадянина України, жителя планети Земля, мешканця Всесвіту.

Результати науково-технічного й матеріального прогресу у вимірах соціокультурного часу останніх 30 років не можуть замінити ті вічні християнські загальнолюдські духовні цінності, які колись прийшли з Близького Сходу й започаткували та духовно збагатили культурний простір європейського язичництва і варварства, тим самим визначивши становлення й розвиток західноєвропейської, а слідом за нею і новоєвропейської цивілізації та інших сучасних цивілізацій планети Земля у всіх відомих національних, релігійних, мовних, ментальних, духовно-культурних просторах, соціально-економічних і політичних кордонах.

Людина, що досягла досконалості, не бачить різниці між душею й всесвітньою природою, між собою й іншою людиною.

Індійський вислів

Отже, некерований науково-технічний прогрес і, особливо, його запланований результат, яким є прогрес матеріальний, у будь-якому випадку ніколи не зможе принести людині найвищого й вічного щастя. Трансформація такої філософсько-педагогічної ідеї дозволить за допомогою універсальних духовно-моральних ідей та цінностей, а також інших постнеокласичних за змістом тем у курсі громадянського виховання й освіти сформувати умови для розуміння сенсу такої універсально-цілісної категорії, як космоземнобіосоціоноосферна самосвідомість особистості, складниками якої є поняття:

1) самосвідомість громадянина держави (Україна);

2) самосвідомість громадянина новоєвропейської спільноти;

3) самосвідомість жителя планети Земля;

4) самосвідомість мешканця Всесвіту.

Людина й природа — це частки цілісної єдності. Загибель природи — це й загибель людей. Цілісність природи — це закон добра, краси й любові.

В.Степаненко

Дійсно розумне навчання змінює й наш розум, і нашу мораль.

М.Монтень

Нині філософія змісту громадянського виховання як у школі, так і в суспільстві повинна позбутися класичного й некласичного, нецілісного, неінтегрованого, недисциплінованого стилю мислення й пізнання, застарілих способів організації життя, в якому гніздяться та відтворюються такі людські вади характеру, як надмірне приховане й неприховане самолюбство, жадоба, егоїзм, заздрість, конфліктність, жорстокість та інші зародки людських бід.

Світ існує не для того, щоб ми його пізнавали, а для того, щоб ми виховували себе в ньому.

Г.Ліхтенберг

Нова філософія цілісної громадянської освіти й виховання, заснована на постнеокласичній методології, має показати та осяяти початок шляху, що веде до такої духовно-творчої суб'єкт-суб'єктної діяльності вчителів і учнів, якій властиві нелінійний, цілісний, поліваріативний стиль мислення та спосіб пізнання таких життєтворчих рис і відносин, як споглядання, умиротворення, повне співчуття, відповідальність, духовність, моральність, толерантність, мудрість, усеохоплююча безкорислива любов до всього живого й життя на планеті Земля.

Яку любов ми маємо відстоювати в громадянському вихованні та освіті?

Суспільних громадянських ідеалів, не пов'язаних органічно з ідеалами моральними, не існувало ніколи та й не може існувати.

Ф.Достоєвський

Незалежно від ставлення до різних філософських і релігійних стилів мислення й способів пізнання, кожному з нас дорогі любов і співчуття. З першого дня нашого народження, коли ми автоматично підпадаємо під всесторонню допомогу, піклування й любов наших батьків, родичів і пізніше, зустрічаючись у старості із хворобами, ми знову розраховуємо як на допомогу й турботу близьких і родичів, так і на милосердя громадян суспільства.

Люби ближнього свого, як самого себе.

Біблія

Якщо на початку й наприкінці нашого соціально-біологічного швидкоплинного й тлінного життя ми залежимо від добрих почуттів незнайомих громадян суспільства, то чому ж посередині життєвого шляху ми не ставимося до них з такою самою любов'ю та повагою?

Немає чужих серед людей.

Джозеф Норт

Співіснуючи у людському суспільстві, особливо у сім'ї та школі, ми повинні навчитися ще в молоді роки

шляхом громадянського виховання й освіти розділяти людське співчуття, бути толерантним не лише до малюка чи літньої людини, тих, хто нам рідний та близький, а й до всіх, хто живе поруч із нами й тих, хто живе на інших континентах нашого спільного дому — планети Земля.

Люди існують одне для одного.
Марк Аврелій

Зміст основ цілісного громадянського виховання та освіти як в сім'ї, так і в школі повинен створювати умови для безмежного і небезстороннього співчуття, почуття жалю, загальнопланетарної безкорисливої любові до життя й живого та до життєзабезпечуваного нами тіла планети Земля, що його ми руйнуємо, частинкою якого є сама космоземнобіосоціоноосферна людина.

Любов — це бажання щастя іншому.
Д.Юм

І в сукупності усе це не та звичайна соціально-біологічна, кровно-рідна народжена любов, яку ми — смертні й тлінні, відчуваємо до батьків, родичів, друзів, тобто любов, змішану з прив'язаністю й пристрастю лише до близьких, а та планетарна, всезагальна, цілісна, повна любов, в основі якої та всеєдність живого й життя на планеті Земля, яка має поширюватися навіть на тих, хто навмисне й ненавмисне завдав нам турбот, шкоди та зла, а також на тих, хто народжений цим недосконалим, негуманним, недемократичним, іноді жорстоким суспільством.

Вибери того, чиє життя й мова, і навіть обличчя, в якому відбивається душа, тобі приємні; і хай він завжди буде в тебе перед очима або як оберіг, або як приклад. Нам потрібен хто-небудь, за чиїм взірцем складалася б наша вдача.
Сенека

Виховання і розвиток такого природного співчуття й всеохоплюваної, загальнолюдської, загальноземної, загальнопланетарної любові створять умови для формування в учителів і учнів у курсі громадянознавства цілісної космоземнобіосоціоноосферної, громадянсько-патріотичної, новоєвропейської свідомості.

Який мир потрібен громадянам майбутнього новоєвропейського українського гуманного демократичного суспільства

Моральні наслідки будь-якої людської діяльності пов'язані з природокористуванням.
В.Крисаченко

Насильницький та ненасильницький мир у сенсі відсутності різноманітних видів війн не є жодною цінністю для тих, хто в даний момент вмирає десятками, сотнями тисяч, мільйонами від холоду, голоду, хвороб і часом байдужості громадян, а також тих, хто мільйонами народжується в період некерованого демографічного вибуху на планеті Земля, в умовах дефіциту сировинних, продовольчих та інших ресурсів.

Такий мир — у сенсі відсутності війн — не полегшить біль в'язня совісті від дискримінації, расизму, шовінізму, тоталітаризму, від катувань і шантажу, політики «батога й пряника», співробітництва з позиції впливу сили, влади, грошей. Він не принесе втіхи тим, хто втратив своїх близьких від вибухів будинків, літаків, потягів, автобусів, метро, переходів. Не задовольнить він і тих, хто втратив близьких внаслідок світової Чорнобильської катастрофи як в Україні, так і в інших державах Європи. Не зменшить значення загибелі людей від повеней, зсувів, засух, отруєння води, пожеж, викликаних безглуздим винищенням лісів, неекологічним промисловим і сільськогосподарським виробництвом, недбало кинутою цигаркою в сусідній країні або ж у себе, біологічними, хімічними атаками тощо.

Істинний внутрішній світ — це істинний зовнішній світ...
Ж.Сартр

Перебувати в істинному мирі з самим собою й навколишнім живим у розумно побудованому світі можливо лише тоді, коли досягнуто миру думок, повноти й співрозмірності духовних і матеріальних цінностей, спокою духу й волі в «мозковому театрі», серцях, душі сучасної свідомості космоземнобіосоціоноосферної особистості: громадянина новоєвропейського українського гуманного громадянського суспільства; громадянина майбутньої новоєвропейської цивілізації; жителя планети Земля; мешканця Всесвіту.

До чого може призвести культивування негативних рис в учнів

Ненависть — активне почуття незадоволення;
Заздрість — пасивне.
Не треба дивуватися тому, що заздрість швидко переходить у ненависть.
І.Гете

Зміст більшості суспільствознавчих шкільних підручників надміру насичений інформацією про історичних «героїв», «особистостей», «персонажів», що вчинили різного роду злочини, завдали горя, болю й невимовних страждань десяткам, сотням тисяч і мільйонам людей. Ці факти можна розглядати як запланований результат лінійного, нецілісного стилю мислення й пізнання, а також дій деяких жителів нашої земної цивілізації. Вказані вище явища відбуваються через те, що в цих «не найкращих» представників планети Земля в «мозковому театрі» присутні такі почуття, як заздрість, ревнощі, неприйняття і протистояння іншим, ненависть, гнів, жадібність, конфліктність, войовничість.

Заздрісник сам собі ворог, тому що страждає від зла, створеного ним самим.
Ш. Монтеск'є

Закомплексований, захоплений в полон неусвідомленими негативними почуттями громадянин перебуває в такому стані, який не дозволяє йому об'єктивно сприймати навколишній світ і, як наслідок, усвідомлювати повною мірою значення власних дій.

Гнів є зброєю безсилля.

С.Сегюр

Віддаватися гніву часто — все одно, що мститися самому собі за вину іншого.

Дж.Свіфт

Якщо проаналізувати зміст всесвітньої історії, можна дійти висновку, що вона — хроніка відображення стислих історичних кадрів життя — наслідків більш негативних, аніж позитивних людських соціально-економічних, політичних, культурних, релігійних, національних помислів і діянь.

Змінити себе, щоб не загинути всім

Неприязнь, неприйняття, релігійний фундаменталізм, наркобізнес, бідність і багатство, тероризм, а також некерований демографічний вибух, хижацьке використання природних ресурсів та безкомпромісна політика й досі присутні в нашому житті.

Ми, зазвичай, визначаємо свого недруга чи ворога за його діяннями по відношенню до нас, наших родичів, друзів, держав, типів цивілізацій. Але таке розуміння недруга, ворога завжди вразливе й відносне. Не вічний також і ярлик, прикріплений нами до них. Навіть в історії одного людського життя, не кажучи вже про історію однієї держави, ми часто спостерігаємо, як в один і той же соціально-біологічний та соціально-культурний час людина чи держава може виступати як недруг, а в інший історичний момент — як найкраший друг.

Краще боротися з «внутрішнім ворогом», котрий більш піддатливий до змін і викорінення, аніж боротися із «зовнішнім ворогом» до остаточної перемоги.

А ось лінійні, неінтегровані думки й неповні почуття в нашій нерозширеній, нецілісній свідомості деяких жителів планети Земля завжди залишаються ворогом номер один для нас і для всіх. Це та вічна соціально-біологічна й соціально-культурна істина, що її ми фіксуємо в нашому «мозковому театрі» й повсякденному житті в кінці XX – на початку XXI сторіччя.

Незважаючи на всепроникну й всеохопну силу впливу й масово-руйнівні здібності, наші думки як наші «внутрішні вороги» більше піддаються змінам і викоріненню і в одному головному аспекті «слабші», ніж т.зв. «зовнішні вороги». Для вдаваної перемоги над «зовнішнім ворогом» необхідно володіти величезною перевагою в космічному, біологічному, хімічному наступальному й захисному озброєнні. Щоб досягти цього, необхідні сотні мільярдів доларів, величезні витрати невідновлюваних сировинних ресурсів, інтелектуальної сили. І навіть за будь-якої надмірної переваги однієї з ворогуючих сторін, початок застосування цих видів зброї призведе до загибелі всього живого в нашому спільному домі — на планеті Земля.

А щоб побороти невидимого «внутрішнього ворога», не треба ризикувати життям на Землі, шістьма мільярдами космоземнобіосоціоноосферних особистостей — досить лише змінити свої внутрішні думки й почуття, а також розвинути в собі риси, що народжують інтегровані, нелінійні й цілісні способи мислення та пізнання буття, духовно-творчу діяльність особистості.

Ця універсальна постнеокласична, сучасна соціально-культурна ідея «змінити себе, щоб не загинути всім» (тобто живому тілу й життю на планеті Земля, частинкою якої є космоземнобіосоціоноосферне людство) породжена викликом несподіваних явищ і подій кінця XX — початку XXI сторіччя. Аналіз змісту цих ідей та понять (неприязні, протистояння, неефективної боротьби з релігійним фундаменталізмом, тероризмом, бідністю й безкомпромісної політики) своєчасно має знайти гідне й чільне місце в змісті реформованих інтегративних суспільствознавчих і громадянознавчих курсів: «Світ і Людина» (11 клас) за редакцією Л.Губерського, А.Приятельчука, В.Андрушенка; «Людина і суспільство» (11 клас) за редакцією Р. Аршинівского; «Світ сучасної людини» (9—10 клас) за редакцією В.Позднякова; «Основи громадянської освіти» (9—10 клас) автори: Б.Полянський, В.Поздняков, І.Тараненко, В.Горбатенко; чотирьох різних підручників: «Основи правознавства» (9 клас) за редакцією І.Усенка, І.Котюка, С.Лисенкова, О.Наровлянського; підручників «Довкілля» (5—6 клас) за редакцією В.Ільченка; «Математика і оточуючий світ» (5 клас) за редакцією Н.Мацько.

Наприкінці есе нашим колегам-суспільствознавцям запропоновано апробувати методичні рекомендації до теми: «Моральне виховання учнів у процесі вивчення громадянознавства».

Структура методичних рекомендацій складається з двох підсистем:

1) організаційні форми навчання;

2) системи формування моральних умінь і навичок.

Організаційні форми навчання:

— організація підготовки й проведення учнями індивідуальних, групових досліджень і розробка проектів з моральної й громадянсько-патріотичної проблематики;

— аналіз і вивчення моральних диспозицій (якостей, відносин) видатних гуманістів — діячів науки, культури, політики, економіки, філософії і т. ін., особливо лауреатів Нобелівської премії в галузі соціально-гуманітарних наук;

— .проектування моделей зразкових демократичних гуманних громадянських суспільств;

— написання доповідей, есе, проповідей, наукових трактатів з морально-громадянської проблематики;

У змісті вказаних вище форм навчання можуть використовуватися такі теоретичні, практичні вміння й навички, як наприклад:

— відрізняти, класифікувати, визначати моральні диспозиції (якості, відносини) громадян;

— описувати моральні якості, стосунки;

— пояснювати моральні вчинки та дії;

— оцінювати позиції, тобто переваги й недоліки конкретних моральних явищ, подій та фактів;

— обирати моральну позицію, конструювати свою версію, обирати одну з версій, гіпотез, аргументувати свою думку;

— використовувати практичні, моральні вміння в повсякденній навчальній та громадянсько-патріотичній діяльності.

Партнерство громад

Сергій САЄНКО,
директор Черкаської спеціалізованої школи № 17,
випускник програми «Громадські зв'язки»,
координатор проекту «Партнерство громад: Айова — Черкаси»

Жовтень 2001 року став для 12 учнів двох черкаських шкіл № 17 та № 27 знаменним: вони виграли американський екологічний грант і в рамках проекту «Партнерство громад: Айова — Черкаси» протягом 3 тижнів перебували на гостинній американській землі. Візиту передувала кропітка робота з написання гранта, подачі його на розгляд, відбору учнів та вчителів американською стороною нинішнього спекотного літа. Виліт до США проходив відразу після подій 11 вересня, і багато хто, я в тому числі, був упевнений, що обмінний візит буде перенесено. Не було меж нашому здивуванню, коли через кілька днів після трагедії американці підтвердили готовність приймати нас у себе. І ось побоювання позаду, ми летимо до США. Моторошно стало на душі, коли в Бориспілі нам повідомили, що маршрут польоту змінено. Після переоформлення документів і багатогодинних перельотів ми в столиці кукурудзи і сої — столиці штату Айова — Де Мойні. Ще з борту літака нам здалось, що штат дуже схожий на Черкащину — величезні поля, рідкі ліси, багато водойм, висока культура землеробства. В міжнародному аеропорту Де Мойна помітили сотні авіаракет, які багатьом здалися несправжніми. Однак 300-тисячне місто зустріло нас спокоєм і стабільністю. Ми більше, ніж американці, говорили про події в США та світі.

Проживали в сім'ях. Дітям було легше, усі вони добре володіли мовою, а от дорослим було складніше. Мені, разом із двома вчителями, пощастило жити в Елеонори Верверс, яка все життя віддала школі й нині перебуває на пенсії. Вона є віце-президентом комітету «Черкаси — Айова». Її чоловік, Лоуренс, також член комітету, фермер. На його полях щедро росте соя та кукурудза. Нагадаю читачам, що колись у гостях у фермера Гарста побував Микита Хрущов, про що у штаті згадують чи не щодня.

Саме в час нашого перебування в Америці збирали урожай кукурудзи і сої водночас, хоча була глибока осінь. Знайомої нам з дитинства битви за урожай ми так і не побачили. Скоріше, навпаки, урожай збирали чітко, розмірено і вчасно. Добре відпрацьований механізм не давав збоїв.

Перші дні перебування не були плідними. Нас знайомили з містом, провели вечірку, вислуховували наші побажання стосовно програми перебування.

Як пізніше виявилось, останнє — закон для американців. Інколи нам здавалося, що в тому чи іншому місці, наприклад, на водоканалі чи у всесвітньо відомої корпорації з виробництва гібридної кукурудзи «Піонер», нас не просто чекали, а чекали мало не все життя. Зустрічі були підготовлені якнайретельніше, до хвилин і секунд. Жодного збою чи неузгодженості. Навіть у жіночій в'язниці, яку нам захотілось побачити поза програмою перебування. Там навіть є штатна одиниця, яка ознайомлює всіх, хто бажає, із внутрішнім життям ув'язнених.

Американська обов'язковість і точність просто вражали. Транспорт подавався в точно вказаний час, вечірки, прийоми розпочиналися і закінчувалися з точністю до хвилин. Чого, на жаль, не можна сказати про нас. Вихід з магазину на кілька хвилин пізніше або вихід до сніданку, коли вже всі сидять за столом, сприймається як норма.

А як відпрацьовували програму залучені спеціалісти! Фахівці з «IOWAWATER», корпорації «Піонер», редакції та типографії провідної газети штату «Des Moines Register», водоканалу та очисних споруд, шкіл в Урбандейл та в центрі міста викладалися по максимуму. Жодне запитання учасника програми не залишалося поза увагою, скрізь на нас чекали подарунки та сувеніри, ненав'язливий сервіс.

Програма була наповнена як заходами для відпочинку, так і навчальними моментами.

Оскільки основна тема проекту — екологія водного середовища, то учасники як з української, так і американської сторін проводили численні фізичні, хімічні та біологічні досліди, вчилися працювати в природних умовах заміського табору, спільно відпрацьовували програму дій.

Вражало надзвичайно бережливе ставлення до природи — кожна відпрацьована ампулка, коробочка чи хімікат ретельно запаковувалися і складалися в спеціальні контейнери. А відтак, повсюди просто абсолютна чистота

і порядок, починаючи від сміттєвих бачків, до порядку в будинках та біля них. Ми з прикрістю згадували наші брудні вулиці та оселі з перекошеними парканами.

За програмою 17 учителів працювали у центральній школі міста, Централ Академії, а 27 — на окраїні, в Урбандейл Скул. Часто ми разом перебували в цих школах. У центральній школі, образно кажучи, відразу кілька шкіл — від звичайної до перших курсів коледжу. Тут і так звані «класи вирівнювання», і спеціалізовані колективи, в яких відібрані найталановитіші учні. У класах вирівнювання ми побачили учнів різного віку.

Особливо вразило те, що в учня постійно є шанс повернутися у звичайний, а то й елітний клас, за умови корекції поведінки та ставлення до навчання. Тут повністю діють закони американської демократії.

Те ж саме ми побачили й у в'язниці, де певний час в'язні можуть перебувати в спільних камерах (по 48 осіб), а при зразковій поведінці так і не потрапити в одиночку до кінця терміну, встановленого судом. Та й реалій життя в'язням (серед яких багато учнів шкіл) позбутися неможливо — тут і комп'ютерні класи останнього покоління, і всілякі гуртки, і можливість займатися улюбленими справами, спортом, спілкуватися з родичами. Хоча в'язниця є в'язниця, і туди нікому не хочеться добровільно.

У школах (правда, це були школи для старшокласників) не відчутна різниця між уроками і перервами. Нема знайомого нам галасу на перервах, не кажучи вже про біганину та розбиті шибки.

Дуже багата матеріальна база: від комп'ютерів, наочності та підручників меректить в очах. Якість бездоганна, вибір величезний. Все продумано до дрібниць. Рекреації, холи, їдальні, спеціальні приміщення мають максимум зручностей при візуальній спрощеності.

Відсутня постійна «опіка» над кожним кроком учителя. Журнали обліку знань учнів — це тоненька книжечка, а книга для поурочного планування теж не з великих. На уроках учні та вчитель співпрацюють, про окрик та загрозливі репліки мова не йде. Учитель в епоху тотальної інформатизації вже не є єдиним її носієм, він скоріше координатор навчально-пізнавального процесу.

Директор, як правило, не вчитель за фахом. Він навіть учителів не приймає на роботу. Це робить відділ кадрів. Директор забезпечує життєдіяльність закладу, дбає про матеріально-технічну базу, працює зі спонсорами, органами місцевого самоврядування.

Школою керує призначений директором заступник, який є повноправним керівником усього навчально-виховного процесу. Нас просто шокував той факт, що в одній школі директор міг витирати столи після того, як пообідали учні, а в іншій цього навіть не можна було уявити. Мабуть, у цьому і є суть американської демократії. А ще директор школи в Айові, як і в штаті Нью-Йорк, де я перебував у 2000 році, не читає жодного предмета, навіть якщо він педагог за освітою. Та й навіщо це при зарплатні від 80 000 доларів у рік. Як не крути, це не наші річні 2500 грн. От і беремо кровні 9 годин, то ще дешо «набіжить».

А ще дві учениці школи Олена Лабунець та Наталія Кошуруба брали участь у щорічному міжнародному конкурсі The Wold Food Prize, котрий у 15-й раз проводився в Де Мойні. «Як нагодувати людство» — такий лейтмотив конкурсу. Змагаються вчені різних країн. Призовий фонд конкурсу в 2001 році становив чверть мільйона доларів. Виборов його датський вчений доктор Пер Пінструп-Андерсен.

Учні-старшокласники залучаються до конкурсу як майбутні учасники. Саме там вони вчаться робити наукові доповіді, спілкуються з вченими. Ставлення до учнів-учасників таке, немов вони є центром всесвіту. Не дивно, що серед колишніх учасників є численні лауреати найпрестижніших міжнародних конкурсів і змагань. Окрилені надією — вершать чудеса. А саме місто Де Мойн кілька днів живе почуттями столиці світу.

Яскравих моментів у програмі перебування було дуже багато. Вони запам'ятаються всім учасникам обмінної поїздки. Всі учасники нині активно листуються, а на американських теренах спалахнули навіть ніжні почуття між однолітками з різних країн. Та зараз ми думаємо про те, що в березні 2002 року до нас прийдуть американці. Те, що нам буде вдесятеро важче, — це однозначно. Бо і березень у нас не найкраща пора, і вибори випали саме на цей час. Та й достаток у наших сім'ях далеко не той. Дехто мене переконує — усе буде на найвищому рівні. А в мене і моїх колег неспокій. Як краще організувати програми? Як попередити ймовірні ускладнення та неув'язки? Плануємо проведення численних експериментів та досліджень стану водного середовища Дніпра та річки Вільшанки, вивчення стану Черкаського бору, навчальні екскурсії до Києва, Чигирина та Канева, участь в уроках та позакласних заходах. Дуже хочеться разом з учасниками національного телекомунікаційного проекту IEARN «Дніпрова чиста вода» провести в Черкасах саме в березні виїзний практичний семінар. Ми впевнені, що американцям є чому повчитися у нас. Є в нас надбання з фізики, математики, економіки та інформатики. Школа активно працює в таких екологічних проектах, як IEAN, ENO та інші. Не пасемо задніх і в спорті. Хочеться вірити, що гостинністю українських родин, цікавою програмою та розмаїттям нашого швидко змінюваного життя ми приємно вразимо гостей.

Опісля проект перейде в телекомунікаційну стадію і з часом може отримати новий розвиток.

Нові підходи до виховної роботи у середній школі: шкільні засоби масової інформації на шляху виховання громадян України

Тетяна М'ЯСОЇД,
вчителька англійської мови ЗОШ № 9, м. Ялта,
випускниця програми PiE-99

Під час стажування у США мені було дуже цікаво ознайомитися з діяльністю шкільної преси. В Ялті у середній школі № 9 вже 5-й рік виходить газета «Дев'ятка». Коли я розповідала американським колегам і учням про непрості умови випуску нашої газети, вони були дуже здивовані, що шкільна преса не підтримується адміністрацією міста. В американських школах навіть є такий предмет, як «Newspaper in education» («Газета в освіті»). Американське суспільство вже давно зрозуміло, що виховувати майбутніх громадян треба ще з учнівських років. А газеті, та й взагалі шкільним засобам масової інформації, належить вирішальна роль у цьому процесі. Наша «Дев'ятка» народилась у вересні 1997 року. Спочатку це була газета для одного класу. Вона робилася методом комп'ютерного набору і виходила у п'яти примірниках. З 1998 року «Дев'ятка» стала загальношкільною газетою з накладом 40 примірників, тобто одна газета на один клас. Газета друкується на 10 сторінках російською та, частково, українською мовами. У ній багато рубрик. Як правило, на першій сторінці редактор у своїй колонці звертається до читачів з пропозицією або поздоровленням чи просто пропонує звернути увагу на щось дуже важливе у номері.

У рубриці «Бесіда з вчителем» читачі знайомляться з особистостями, які навчають нашу молодь. Рубрика «Так ми живемо» розповідає про цікаві події, які сталися у школі протягом місяця. Минулого року ми мали рубрику «Школі — 45», де знайомили учнів та вчителів з історією нашої школи, її традиціями, вчителями-ветеранами і талановитими учнями. На сторінках газети ми часто проводимо різноманітні дискусії, конкурси, організовуємо загальношкільне опитування з різних тем, у тому числі і з громадянської освіти, з результатами якого можна ознайомитися в рубриці «Суспільна думка».

Шкільна газета надає чудову можливість учням, їхнім батькам та вчителям висловити свої міркування, зробити цінні пропозиції, прилучити шкільну спільноту і навіть громадськість міста до багатьох важливих питань освіти та виховання.

З появою у нашій школі Інтернету можливості шкільної преси збільшуються. Зараз ми зробили пропозицію одній із шкіл міста Боузман, штат Монтана, взяти участь у спільному проекті під назвою «Шкільні ЗМІ на шляху виховання громадян України та США». Сподіваємося, що наші американські друзі не будуть байдужими до цього кроку. Я впевнена, що саме шкільній пресі належить майбутнє у важливих процесах освіти і виховання молоді у громадянському напрямі.

Погляд на проблему

Освіта для демократії

Євген МЕДРЕШ,
директор гімназії «ОЧАГ», м. Харків,
випускник програми PiE

Якось будівник Німецької імперії канцлер фон Бісмарк сказав із приводу військових перемог своєї країни: «Війну виграв шкільний учитель». Ця фраза не є перебільшенням. Шкільна освіта (зазвичай ми називаємо її середньою, хоча точніше було б називати її базовою) є унікальним, єдиним загальнообов'язковим соціальним інститутом. Можна не ходити в дитячий садок, можна не створювати родину, можна навіть прожити все життя і не бути членом трудового колективу, політичної організації чи релігійної громади, але кожному громадянину України — більш-менш повно, більш-менш успішно — необхідно пройти через процедуру середньої освіти, починаючи 6—7-літньою дитиною а закінчуючи, як правило, дорослою людиною у віці 16—17 років. І тому шкільному вчителю під силу виграти все, у тому числі і війну, і мир.

Безумовно, результат — наскільки саме школа впливає на формування особистісних рис і цінностей кожного нового покоління — залежить від того, що це за школа. Але в наявності серйозної прямої залежності сумнівів немає. Цінності і розвиток випускників середніх шкіл обумовлюють цінності та розвиток суспільства в цілому. Іншими словами: яка школа, таке і життя. Втім, справедливе і зворотне твердження.

Але як навчити демократії? Знання нашої дійсності і законів Мерфі відразу підказує такий варіант розвитку подій: раз на тиждень байдужий чи, ще гірше, ідейний учитель диктує учням конспект громадянських норм і чеснот, із приводу яких двох думок немає і бути не може. Учні переказують вивчений урок, намагаючись давати правильні формулювання. А за вікном класної кімнати вирує реальне життя...

І все-таки вона крутиться! Залишмо песимізм і чорний гумор тоталітарному минулому. Ефективна громадянська освіта, здатна підтримати демократичне відновлення України, можлива, якщо розглядати її як єдність таких взаємозалежних складників:

- зміст освіти;
- форми і методи навчальної діяльності;
- організаційна структура школи і системи в цілому.

У змісті курсу громадянської освіти ми пропонуємо виділити три частини.

1. **Людина (права людини).** Людина як особистість: що це означає. Історія походження і зміст найважливіших світових та вітчизняних документів і положень про права людини (особистості). Сучасна демократична традиція і система забезпечення прав людини.

2. **Суспільство (соціологія).** Людське суспільство: його виникнення, унікальність, закономірності існування та розвитку. Взаємодія людини і суспільства — історія, теорія, прогнози. Як влаштоване сучасне громадянське суспільство, у чому різниця між громадянином і підданим. Соціальна психологія.

3. **Держава (основи теорії держави і права).** Походження держави, її функції, складники і межі компетенції. Держава у взаємодії із сус-пільством та особистістю. Правові і політичні принципи сучасної демократичної держави. Основи ци-вільного і конституційного права.

Але головна, на наш погляд, особливість громадянської освіти, освіти для демократії, полягає в тому, що її зміст буде втрачено, якщо навчання проводитися тільки в теоретичному аспекті. Завданням громадянської освіти відповідає максимально можливе моделювання, проживання, особисте усвідомлення й особиста практика. Ключові цілі й цінності для даного предмета — відкритість власному і світовому досвіду, відсутність заборонених тем, особиста відповідальність за свої висловлювання та вчинки, плюралізм, толерантність, свобода вибору, повага до індивідуальності та прав людини, — повинні не тільки називатися й обговорюватися на уроках, але і відтворюватися у формах та методах навчальної роботи, самій системі функціонування школи.

Найбільше такому підходу відповідає логіка і метод діалогу, досить добре розроблений останнім часом для вивчення гуманітарних та соціальних дисциплін (див.: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Роль інноваційних процесів у розвитку школи». 26—28 березня 1996 р. — Харків, 1996). Діалогу як навчальному методу властиві поліфонічність, специфічні способи роботи з текстами, джерелами і культурно-історичною традицією, увага та повага щодо різних поглядів. Діалогічний метод обумовлює суб'єкт-суб'єктні відносини між учителем і учнем, активні, психологічно коректні форми роботи. При цьому метою і результатом навчальної діяльності стає формування особистого ставлення й особистого висловлювання учня про предмет, який він вивчає.

Застосування сучасних інтерактивних методів навчання, учбового моделювання, дидактичних ігор дозволить розширити поняття громадянської освіти за межі позначених навчальних курсів. Ряд відповідних тем і навчальних заходів може стати дуже важливим складником плану позаурочної діяльності школи. Самостійна активність учнів поза класними кімнатами й уроками обумовлена самим духом та ідеєю громадянської освіти.

І нарешті, сама система освіти повинна відповідати названим вище концептуальним засадам. Буде більш ніж дивно, якщо інноваційний курс, покликаний сприяти процесам становлення демократичного суспільства в Україні, стане викладатися за однаковою для всіх шкіл жорстко регламентованою програмою чи за єдиним, монопольно затвердженим навчальним посібником. Навчати праву вибору без права на вибір варіанта навчання неможливо.

Замовником на розробку і здійснення курсу громадянської освіти повинне виступати суспільство в більш безпосередньому представництві, а не тільки в особі державних структур. Дуже актуальним є створення системи суспільно-державного партнерства в управлінні школою. В цей час існує певний розрив між школою і її соціальним оточенням. Школа реально відповідальна лише перед державними і місцевими посадовцями. Саме вони фактично виступають і замовниками освіти, і контролерами її ходу та результатів. Необхідність та перспективність введення курсу громадянської освіти в школах України частково вбачається ще й у тому, що цей курс зможе істотно підсилити взаємодію школи і суспільства, стати кроком до створення системи громадянської освіти.

Демократичні цінності зможуть втілитися в суспільстві лише тоді, коли стануть не тільки предметом вивчення, але ще й предметом культивування в школі, її живою основою.

Змінюємо себе: Я відчула себе особистістю!

Юля КУЧА,
учениця 11-А класу Жовтоводської гуманітарної гімназії імені Лесі Українки з поглибленим вивченням іноземних мов, випускниця програми «Акт на підтримку свободи» («FSA FLEX»)

Минулий 2000/01 навчальний рік мені пощастило провести в американській родині, навчатися у звичайній американській школі. Цю можливість надала організація American Councils, зокрема одна з програм цієї організації, що має назву Freedom Support Act, Future Leaders Exchange Program. Але, на мою думку, цим своїм досягненням я завдячую також і всьому педагогічному колективу нашої рідної гуманітарної гімназії.

Звичайно, досвід, який я здобула за цей рік, змінив моє життя назавжди. Дуже важко передати всі свої враження від побаченого в одній статті. Я, звичайно, отримала дуже велике задоволення від поїздки, від усього того, що пережила. За цей рік у мене з'явилося дуже багато друзів, з якими й досі підтримую контакти. За час перебування в американській родині я дуже звикла до них, вони стали для мене рідною сім'єю. Часом сумую за ними і своєю американською школою.

Взагалі, я хотіла б сказати, що американці — дуже доброзичливі та щирі люди, які завжди готові допомогти, навіть незнайомцеві.

А ще за цей рік зі мною трапилося дуже багато комічних ситуацій. Ось, наприклад, така: під час знайомства з американськими однолітками мені дуже часто доводилося пояснювати, звідки я приїхала та чи є в Україні комп'ютери і навіть автомобілі й телевізори. Було таке: в мене запитали, де знаходиться Україна. Але вже далі їм було зрозуміло, що в Україні живуть такі самі люди, як і в США та скрізь, ми знаходили для себе дуже багато цікавого для спілкування. До того ж мені дуже подобалося бути «маленьким уповноваженим послом» своєї країни і по-дорослому пояснювати окремі питання.

Чим мені сподобалась американська школа, так це тим, що в ній не тільки навчають різних наук, а й вчать бути активним громадянином, виховують у кожній дитині індивідуальність і особистість. Та американська школа — це не тільки навчання, а й відпочинок і розваги. При цьому скрізь є бажання всюди встигнути, не запізнитися. Хотілося, щоб і наші учні були такими!

За цей рік, який я провела в США, я намагалася зробити все, що не зможу зробити в себе вдома. Зокрема, взяла участь у конкурсі, що проходив під егідою однієї з програм «Close up foundation», яка мала назву Civic Education Workshop. І уявіть собі, як я зраділа, коли дізналася, що перемогла, написавши твір на екологічну тему. Виграшем була поїздка до столиці США разом з іншими 107 студентами за програмою FLEX. Хоча я прилетіла туди із запізненням і не побачила Білого Дому та Національного архіву, але мені вдалося побачити дуже багато інших пам'яток та цікавих історичних місць, побувати на зустрічі з сенаторами і членами House of Representatives. За час перебування у Вашингтоні я дуже багато дізналася про демократію та методи, які могли б допомогти нам розбудувати її в Україні. Цей тиждень мені особливо запам'ятався.

Завдяки цій програмі я відчула себе особистістю, яка здатна змінити світ і нашу Україну на краще. Можливо, це трохи патетично, але я за цей рік дійсно відчула, що таке почуття патріотизму та любові до своєї Батьківщини. І мені б дуже хотілося, щоб якнайбільше людей нової генерації України зрозуміли це і не намагалися втекти від проблем, а допомагали б розбудовувати нашу нову, квітучу Україну. Країну нашої мрії — Україну XXI століття!

З досвіду впровадження громадсько-державного управління школою

Ольга ПРОКОПИШИН,
випускниця програми PiE 2000 року,
директор СШ № 77 з поглибленим вивченням основ економіки та управлінської діяльності.

У вересні—жовтні 2000 року я з групою директорів шкіл України побувала в США у рамках програми «Партнери в освіті». Після цього захоплюючого стажування мої підходи до організації навчально-виховного процесу в школі дещо змінилися. Я стала прихильницею громадсько-державного управління школою. Адже саме це є запорукою демократизації шкільного життя, а відтак, «школою» демократії для учнів. Тільки учні, що навчаються в атмосфері відкритості, доброзичливості, партнерських стосунків при встановлених правах і обов'язках, яких дотримуються, можуть будувати правову державу. Після мого повернення із США у школі було проведене об'єктивне анкетування батьків, учнів, учителів. Питання анкети стосувалися практично всіх аспектів життя школи. Матеріали були проаналізовані й доведені до учасників анкетування на загальношкільній конференції. Тут були визначені основні проблеми, які хвилюють і батьків, і вчителів. Зокрема, це дієвість учнівського самоврядування, темпи демократизації шкільного життя, підготовка до дорослого життя, виховання конкурентноспроможного випускника.

На цій конференції, працюючи в групах, батьки, учні та вчителі накреслили шляхи вирішення деяких проблем. Одним з найперших було створення дієвого шкільного парламенту, широке інформування батьків та громади про шкільне життя, створення опікунської ради. В школі поглиблено вивчаються економіка та управлінська діяльність. Для учнів цих класів ставилося завдання розробити конкретні бізнес-плани для різного роду діяльності.

І от з початку навчального року ці плани почали реалізовуватися. Протягом трьох тижнів вересня йшли вибори у парламент школи і вибори президента. Були представлені 5 програм. З ними знайомилися виборці. Президента обрали, програму дій накреслили. Поряд з цим почала видаватися шкільна газета накладом 300 примірників. Це справа не лише учнів. У газеті висвітлюються матеріали життя школи, громади. Вона розповсюджується серед дітей. Перший номер вийшов завдяки спонсорству членів опікунської ради. А далі газета існує за кошти покупців і вже почала приносити прибутки. Група учнів з економічних класів розробляє детальний кошторис витрат, визначає відсоток заробітної плати кореспондентам, редактору. Підраховуються одержані кошти і вирішується питання їх використання. Справи пішли так, що наклад буде збільшено.

До опікунської ради школи, крім батьків, увійшли бізнесмени, члени громадських організацій, представники церкви, виконавчих органів. На організаційному засіданні я просила їхнього сприяння, виходячи з принципу: «Якщо хочеш допомогти людині, то не давай їй рибу, а дай вудку». Тому кожен член опікунської ради запропонував свій спосіб конкретної допомоги. Бізнесмени запросили учнів до себе на фірми, дали їм змогу попрацювати там кілька днів для складання бізнес-планів. Вони провели практичні заняття для випускників з проблем сучасного бізнесу. Представники громадських організацій запропонували ознайомитися з їхньою структурою та методами роботи.

Отець-настоятель закликав громаду парафіян реконструювати старе приміщення будинку колишнього дитячого садка (переданого нашій школі). Силами учнів та їхніх батьків, за кошти парафіян церкви приміщення було відремонтовано. Тепер у ньому кабінет християнської етики, після обіду працюють члени «Молодої просвіти».

Ці перші реальні кроки із залучення громади до шкільного життя підтверджують, що ми обрали правильний шлях. Багато учнів випробували себе у конкретних справах. Громада, допомагаючи школі, об'єднується. А це і є елементом тієї громадянської освіти, яку ми з колегами вивчали у США.

Про напрями громадянського виховання

Ірина АНДРУХ,
директор спеціалізованої школи I—III ступеня №5, м. Луганськ,
випускниця програми PiE 1999 року

Одним з найважливіших завдань шкільного виховання є формування громадянських якостей у молоді, інтегрованої сукупності рис, що відрізняють справжнього громадянина від обивателя. Необхідність постановки цього завдання обумовлюється особливостями перехідного періоду, в якому знаходиться зараз економічний, політичний і суспільний розвиток України.

Виходячи з цього, у «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті» записано: «Головна мета української системи освіти — створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувати покоління, здатні навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства».

Тому в спеціалізованій школі I—III ступеня № 5 м. Луганська на засіданні творчої групи «Правове та громадське виховання школярів в умовах спецшколи» були обговорені всі аспекти роботи нашої школи, традиції, спрямовані на виховання громадянина України.

Насамперед, важливим є введення змісту громадянської освіти в уже існуючі предмети. Наприклад, у процесі викладання української мови для цього може бути використана тема «Українська мова в світі», в українській літературі — тема «М.Хвильовий — романтик української літератури», під час проведення класних годин — «Бути громадянином на Землі».

Для викладання іноземних мов, зі свого досвіду роботи, можу рекомендувати проведення рольових ігор «Як стати лідером». Після вивчення тем: Конституції України, США, Великобританії, Польщі доцільно проводити порівняльний аналіз деяких статей, які стосуються прав людини, особливо молоді, а вже підсумком цієї роботи є видання рукописного журналу «We the people», створення колажів «Я і Конституція», «Мої права», «Мої обов'язки» тощо.

На мій погляд, цікавим досвідом роботи в нашій школі є творча робота вчителів та учнів з вивчення життя і творчості В.Даля та Б.Грінченка. Центром цієї роботи в школі є клас-музей В.Даля. Науково-дослідницька робота, створення експозицій, написання творчих робіт, виховні заходи, інтернет-чати, інтернет-семінари, літературні вечори, літературні вітальні тощо впливають на громадську свідомість, виховують любов до міста, де народився, гордість за своїх співвітчизників.

У позакласній роботі на базі бібліотеки учні збираються та проводять прес-діалоги (аналіз проблемних статей з періодики); протягом Тижня правових знань беруть активну участь у підготовці та проведенні правових рингів, відео-клубів за різними тематиками, конкурсів листівок, зустрічей з правоохоронцями, соціологічних опитувань тощо.

Висловити свої почуття, звернутися до традицій учні мають можливість під час захисту своїх творів та рефератів: «Моє місто», «Я і моя сім'я», «Я — громадянин України», а протягом етнографічних експедицій вони вивчають та порівнюють стиль життя, особливості регіональних традицій. Наші діти відвідали Тернопільську, Львівську, Донецьку, Луганську та Одеську області.

Громадянські почуття патріота країни виховуються під час перегляду серій фільмів «Невідома Україна» та інших, особливо, коли вчитель організує обговорення історичних подій історії України.

Найбільш важливий напрям громадянського виховання — це організація демократичності шкільного життя, коли сам учень є організатором, учасником міні-моделі суспільства. Тому практичною школою демократії є учнівське самоврядування. В нашій школі — це шкільний парламент зі своєю Конституцією, правилами організації відносин. Дуже важливо в Школі лідерів навчати актив основам організації стосунків, «правилам гри» в суспільстві. Вчителі відчувають, що пріоритети в суспільстві змінилися. Сам учитель недостатньо готовий до сучасного життя. А вчити дітей треба на позитивних прикладах, тому ми вважаємо за доцільне проводити зустрічі з особистостями — лідерами різних рівнів, бізнесменами, яких поважають у місті за турботу про дітей, увагу до населення міста, керівниками підприємств тощо.

Разом з деякими бізнесменами наші вчителі та учні організовують спільні проекти: «Ми — луганчани», «Випускники XXI століття» тощо. Беремо участь в акціях з озеленення міста, школи, двору, акціях допомоги ветеранам тощо.

Нині більше впроваджуються в життя нові педагогічні технології навчання та виховання, тому після отримання гранта ми відкрили Віртуальний центр громадянської освіти у проекті «Мережа громадянської освіти в Україні».

Учитель інформатики та учні створили свій сайт з громадянської освіти та сайт «Наші міста — наші долі», де учні шкіл України та шкіл-партнерів м. Люблін (Польща), м. Грін-Бей (США) мають можливість спілкуватися і розвивати свої знання з громадянської освіти.

Про наш досвід роботи ми розповідаємо на сторінках журналів «International Teacher», газет, в Інтернеті, при зустрічах з колегами на Фестивалях педагогічних ідей, на засіданнях педагогічного клубу «Дебати».

Ми вчимося бути громадянами разом з нашими учнями.

ВІДКРИВАЄМО АМЕРИКУ

Едуард ЗІННУРОВ,
заступник директора з іноземних мов
Новоград-Волинської спеціалізованої загальноосвітньої школи І—ІІІ ступеня № 11
з поглибленим вивченням англійської мови,
випускник програми ТЕА у 1997/98 навчальному році.

Тисяча дев'ятсот дев'яносто восьмий рік став для мене, вчителя іноземних мов з невеликого міста на Житомирщині, визначним і пам'ятним. Після другої спроби я опинився серед п'ятнадцяти переможців українсько-американської премії за досягнення у викладанні англійської мови та країнознавства США — ТЕА. Важко передати свої почуття навесні дев'яносто восьмого. Повідомлення про те, що мене допущено до другого туру конкурсу, надійшло першого квітня. Директор школи Каміла Сідлецька, яка підтримувала мене в усіх починаннях, навіть мала сумнів щодо вірогідності рішення журі. Але в Київському офісі ACCELS її запевнили, що то не першоквітневий жарт. З 1994 року, коли почалася співпраця з колегами з Флориди та Техасу щодо листування учнів, я почав накопичувати матеріал з країнознавства США. Того вимагало життя. Мої учні постійно цікавилися країною, де жили їхні друзі по листуванню, історією і традиціями, сьогоденням, життям їхніх однолітків. Мені дуже хотілося відкрити Америку для себе та своїх учнів на свій лад, а не такою, якою вони бачать її у бойовиках, мильних операх та вітчизняних підручниках. Зібравши весь надісланий американськими вчителями матеріал, я видав три міні-підручники: «США. Загальні відомості», «Символи» та «Свята і традиції». Вивчення курсу розпочалося в 6-му класі. Але жодна енциклопедія чи найкращий підручник не дадуть тієї повноти уявлень, які отримує людина після відвідання країни, знайомства з її реаліями, а головне — з її людьми.

Незабутні враження восьмитижневого перебування у США стали основою книжки «Відкриваємо Америку», яку я написав через рік по тому для своїх учнів і з думкою про них. Повернувшись у серпні 98-го, виступав з доповідями спочатку перед учителями школи, потім на засіданні міського методичного об'єднання вчителів англійської мови, обласному семінарі, не кажучи вже про численні бесіди з учнями, друзями, знайомими.

Викладаючи курс країнознавства США, я відчував, що бракує опису життя цієї великої країни очима рядового громадянина України, пристосованого для сприйняття учнями середніх класів. Моєю метою було показати Америку такою, якою вона є: з її успіхами, досягненнями, проблемами, позитивними та негативними сторонами.

Програма спеціалізованої школи передбачає вивчення курсу країнознавства лише у 10–11-х класах, але це вже запізно. Не секрет, що найкращий період для сприйняття, запам'ятовування та формування будь-якого образу припадає саме на молодший та середній шкільний вік, і шестикласники це довели. Вони запам'ятали такі подробиці, на які доросла людина не звернула б увагу.

Робота тривала майже півроку. Поточні справи у школі не давали можливості повністю зайнятися компонуванням матеріалу, добором практичних завдань та творчих проектів. Багато мені допомогли учень мого класу Сергій Трушковський, який вечорами під моє диктування набирав текст на комп'ютері, отриманому від ACCELS, і керівник комп'ютерного центру місцевої газети Андрій Богданов, який зайнявся верстkою. Перші примірники з'явилися у травні, а з 1 вересня шестикласники один раз на тиждень мали урок країнознавства за новим підручником. Без перебільшення зазначу, що вони завжди чекали цього уроку з нетерпінням, адже кожного разу на школярів чекали нові розповіді про подорож літаком, проживання у готелі, відвідини музеїв, театрів, походи до магазинів, поїздки до Нью-Йорка та Вашингтона, щоденне життя американців, навчання в школах та університетах, життя українців у США. Книжка не нав'язує якихось висновків, але спонукає робити самим, на власний розсуд. Кожен урок ілюстрований великою кількістю фотокарток, картами, рекламними проспектами, поштівками, плакатами, іншими речами. Одночасно учні виконували творчі завдання, створювали та захищали власні проекти, скажімо, такі як «Мій готель», «День в американській школі», «Моя подорож до США», «Що б я купив на $100» тощо. Наші уроки були одночасно і уроками життя, правил поведінки, хороших манер, мовного етикету. Підсумковий тест показав, що учні засвоїли до 90 відсотків викладеного у підручнику матеріалу. Програмою курсу зацікавилися інші вчителі й сьогодні працюють за нею, вносячи свої корективи.

Від редакції. Для всіх учителів, кому потрібний підручник «Відкриваємо Америку», пан Едуард люб'язно погодився надіслати його електронну версію безкоштовно. Будь ласка, звертайтеся до нього за адресою: edzin@novograd.com.ua

ПРОГРАМА «Партнери в освіті»: погляд через рік

Олександр ШИЯН,
директор юридичного ліцею м. Одеси,
випускник програми PIE-2000 р.

Із задоволенням прочитав у «Віснику» статтю моєї колеги, випускниці програми PIE-2000 Галини Костюк. Знову пережив ті незабутні зустрічі, презентації, знайомства, подорожі. Цікаво, що кожний із восьми українських директорів «відкривав свою Америку», шукав відповіді на якісь особисті запитання. Мене як керівника гуманітарного навчального закладу цікавили навчальні плани і проблеми управління, які виникають в американських директорів, структура громадянської освіти в шкільному середовищі й досвід участі громадськості у вихованні молоді. В американських партнерів є чого повчитись. Пропоную до вашої уваги свої спостереження.

Громадянська освіта в американській школі, це, насамперед, виховання поваги до державної символіки й Конституції країни. У шкільних навчальних планах ви обов'язково знайдете незвичну для нас дисципліну — дослідження в галузі державного устрою, економіки та історії. У межах одного класу такі проекти проводяться в групах, де один учень — ведучий, другий записує, а третій спостерігає за результатами. Школа в Америці — це громадський осередок. Вона бере активну участь у суспільному житті мікрорайону, міста. Цікавим, на мою думку, є досвід участі навчальних закладів у громадському житті на регіональному рівні: навчання на прикладах політичного життя партій і організацій, ознайомлення з ними та безпосередня участь у роботі; залучення представників громадськості до навчально-виховного процесу, неформальна участь учнів і вчителів у регіональних конференціях, семінарах та мітингах.

Один раз на тиждень учні приходять до школи з батьками, де ті зустрічаються з учителями, адміністрацією, відвідують уроки. У ці дні батьки мають змогу поснідати разом з дітьми в шкільній їдальні.

Кожна школа має два дні в навчальному році, коли приходить суперінтендант (начальник управління освіти), зустрічається з учителями, учнями, батьками, вирішує їхні проблеми.

Престиж навчального закладу визначається кількістю батьків, які бажають віддати своїх дітей саме в ту школу.

Адміністрація школи сама вирішує, за якими підручниками вести викладання дисциплін. Уряд штату визначає загальну кількість навчальних днів у навчальному році, а ось, коли його почати, закінчити, які та коли встановити канікули, вирішує сама школа. До речі, в 50 штатах США біля 200 000 систем шкільної освіти!

Річний план роботи школи суттєво відрізняється від нашого. Мета його досить конкретизована: підвищити відсоток якості знань і відвідування; зменшити відсоток тих, що не встигають; збільшити кількість батьків, які відвідали навчальний заклад.

Як і в українській школі, тут проводяться методради, педради. Пріоритет на таких заходах надається колективному прийняттю рішень (по групах).

В американській системі освіти прослідковується особистісно орієнтований підхід як до учня, так і до педагога. Диплом учителя ще не дає право на викладання, потрібно отримати спеціальну ліцензію. Далі вчитель працює протягом 3 років, за його роботою спостерігає адміністрація, відвідуючи уроки. Після трирічного відпрацювання — атестація. Раз на все життя! Цікаво, що це не розслаблює педагога. Класні керівники відвідують уроки всіх учителів-предметників, які працюють у класах їхніх вихованців, а в кінці навчального року заповнюють таблицю, де вказують викладачів, яким батьки й учні віддали перевагу та яких хотіли б бачити наступного року. Учитель, який працює погано, отримує поганий кабінет, старі підручники, низьку зарплатню. Можливо, це привід замислитися над пошуком нового місця роботи.

У спеціалізованих школах учні знають профільні предмети набагато краще, ніж учителі інших шкіл. Тому для вчителів працюють дворічні семінари з профілю.

В американських класах можна побачити гасла «Збагатимо своє життя через освіту», «Ніхто не зможе зробити все, але кожен повинен зробити хоч трішки». Просто й повчально. Оцінку учневі ставлять відносно особисто ним набутих знань, а не порівняно з іншими. Обдарованих дітей відбирають шляхом тестування, за рекомендаціями вчителів, батьків. Три рази на тиждень з ними проводять додаткові заняття.

Пройшов рік після закінчення програми. Уже після повернення хотілося щось змінити у своєму закладі. На жаль, у нас не такі матеріальні можливості, як в американських партнерів. Але вдалося збудувати просторий читальний зал — осередок громадського спілкування, де вже пройшов перший круглий стіл освітян району. На базі ліцею проведено міську учнівську конференцію з проблем громадянського суспільства. В навчальному плані з'явилися нові експериментальні спецкурси: «Ми — громадяни України», «Практичне право», «Права людини». Наші діти — постійні учасники Всеукраїнських конкурсів із прав людини, «Слідами історії», програм Accels, а на базі ліцею діє міський правовий молодіжний клуб «Феміда», створена молодіжна поліцейська академія, власний дебатний центр. За нашим твердим переконанням, саме зі школи починається розбудова громадянського суспільства в Україні, на це, до речі, орієнтована і «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті.

ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ В СИСТЕМІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В ЮРИДИЧНОМУ ЛІЦЕЇ

КРИТЕРІЇ

Ідеї громадськості та демократії мають бути наскрізними в системі шкільного життя в його формальних та неформальних проявах.

ФОРМИ

1. Навчальний предмет — спецкурси 2001/02 н.р.

8 клас — «Практичне право».

9 клас — «Ми — громадяни України».

10–11 класи — «Права людини».

2. Міжпредметна форма діяльності в рамках освітянського простору:

- через розділи в системі знань про людину і суспільство з курсів «Політологія», «Філософія», «Людина і суспільство», «Світова і вітчизняна культура»;
- участь у щорічних учнівських Всеукраїнських конкурсах «Права людини»; «Слідами історії», турнірах істориків;
- участь в американських програмах Accls «Акт на підтримку свободи» тощо (співпраця з волонтерами корпусу миру);
- громадський огляд знань.

3. Організація позакласної та позашкільної діяльності:

- клубна робота:

«Дебати»: теми «Демократія — це омана», «Добровільна сплата податків сприятиме подоланню економічної кризи в Україні» тощо (із залученням громадськості);

«Феміда»:

- волонтери;
- поліцейська академія.

4. Організація шкільного життя, що сприяє демократичній поведінці:

- вибори в органи самоуправління (Рада ліцею);
- наукове учнівське самоуправління (НТУ «Сфінкс»);
- участь батьків у вирішенні проблем матеріально-технічного забезпечення навчально-виховного процесу.

Під час формування змісту громадянської освіти та запровадження вашої моделі життя школи слід дотримуватися принципу послідовності та безперервності.

Досвід співпраці з корпусом миру США у справі громадянської освіти

Олександр ВОЙТЕНКО,
випускник програми PiE-2000,
заступник директора з науково-методичної роботи
Гадяцького НВК № 1 (школи-гімназії)

PiE-випускники, що повернулися після поїздки до США, сповнені вражень та задумів, як правило, зіштовхуються з проблемами: з чого починати? на чию підтримку розраховувати? Мабуть, кожен із нас довго не зможе позбутися бажання порівнювати. Одним з таких вражень є констатація нашої пасивності порівняно з громадянською активністю американців, які в тій чи іншій формі проявляють себе у громаді та суспільстві. Прагнення до змін на краще, притаманне усім нам, не знаходить шляхів до реалізації, зводиться до демагогічних розмов та неконструктивної критики. Звідси і сумніви щодо можливості швидкого та ефективного впровадження отриманого досвіду з громадянської освіти у вітчизняне, консервативне щодо змін, середовище.

Досвід перебування в США, вивчення форм громадянської активності підказують, що не варто починати з нездоланних проблем. Адже піднятий на вулиці папірець робить її чистішою, подарована до міської бібліотеки книжка чи підшивка журналів роблять її фонди багатшими, принесений у палату дитячої лікарні кілограм апельсинів чи печива зроблять одужання легшим, піднімуть настрій малечі. «Саме з таких простих, малопримітних справ і потрібно починати», — вирішили ми з колегою по програмі.

Наше повернення зі Сполучених штатів співпало з початком роботи в нашій школі волонтера з Корпусу Миру США пані Крістіни Дель Веккіо. Її, до речі, також цікавило: «Чому жителі скаржаться на брудні вулиці, а самі, в той же час, насмічують?», «Чому ніхто не робить зауваження хуліганам, що псують лавочки в міському парку?», «Чому учні школи не мають власної органі-зації?»... Розмірковуючи над такими запитаннями, ми почали планувати роботу і паралельно залучати до цього учнів.

Місс Дель Веккіо знайшла час для дискусійного клубу з питань демократії, активно включилася в усі шкільні заходи. Ставши авторитетною фігурою серед учителів школи, волонтерка разом зі своїм координатором PiE, випускницею Н.О.Крат, згуртували навколо себе групу учнів, для яких позаурочні зустрічі стали можливістю не лише вдосконалювати власні знання з англійської мови, а й часом активного спілкування, планування спільних подорожей.

Після закінчення навчального року на базі нашої школи вирішено було створити міжшкільний «Democracy and Leadership». Сорок учнів 8–11 класів протягом двох тижнів мали нагоду активно попрацювати і відпочити в ньому. Ще троє волонтерів, друзів місс Крістіни, зголосилися взяти в ньому участь як тренери: Тріш Кацмаєр (Лубни), Джозеф Бернат (Олександрія), Соммер Бессієр (Каланчак). В організації та проведенні табора взяли участь міська рада, яка надала підтримку продуктами для учнівських обідів, директор Гадяцького НВК № 1 О.О.Зозуля, яка виділила приміщення й організувала транспортні перевезення. Волонтерами в цьому таборі були й ми, випускники PiE.

Протягом першого тижня учні, поділені на чотири групи, в першій половині дня мали заняття з демократії, Конституції України та громадянської освіти за посібником Джейсона Кемпбела. Після обіду — активна праця: прибирання центральної площі міста та території школи, відвідання дитячого будинку для сиріт, де школярі мали можливість погратися з дітьми, почитати їм казки, збирання книг для будинку-інтернату для старих.

Другого тижня учні розділилися на групи для підготовки власних проектів «Ideal country», що мали висвітлити їхні погляди на ідеальну країну, а також для розробки варіантів створення учнівської організації, її приблизного статуту і шляхів реалізації учнівських програм. Цікавими та несподіваними для

нас стали дитячі пропозиції щодо започаткування нової форми позакласної роботи в школі: розпочати вивчення країн світу, їхньої культури, традицій, історії, політичних систем, сучасності. (До речі, цей проект почав реалізовуватися вже в цьому навчальному році в нашому НВК № 1 м. Гадяча.)

З метою поширення досвіду громадянської активності волонтери запропонували відвідати одну із

сільських шкіл. Цілий день школярі спілкувалися з однолітками із села Сари, а ми, педагоги, — з колегами.

Незабутнім був останній день табірної зміни. Учні презентували свої проекти ідеальної країни батькам, учителям школи, представникам влади, демонстрували свої художні здібності, підготували концерт.

Для нас, співкерівників табору було цікаво побачити в дії інтерактивні методики, що їх застосовували американські волонтери під час роботи зі школярами, ті, здавалось би суто американські педагогічні прийоми, які ми бачили в США і які чудово працювали в українській шкільній аудиторії. Теоретичні знання перетворювалися в практичний досвід. Та все ж головним було те, що ми отримали навички практичної роботи з громадянської освіти, громада, чи не вперше, побачила, що навіть школярі можуть бути активними жителями міста, влада — проблеми, на яких була акцентована увага, а учні — незабутні враження і, сподіваємося, досвід та відчуття себе повноправними ГРОМАДЯНАМИ.

Досвід із США

Підготовка педагогічних кадрів у США

Аліна КОВАЛЕНКО,
заступник директора з виховної роботи загальноосвітньої школи,
с. Петропавлівка Городищенського району Черкаської області,
випускниця програми «Громадські зв'язки» 2000 р.

Не дуріте самі себе
Учітесь, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь...
Т. Г. Шевченко

Прагнення громадян України жити в новій незалежній державі, у новому демократичному суспільстві вимагає зміни світогляду, який формувався протягом останіх восьми десятиріч. У країні зростає нова генерація, гідна жити в новій Україні XXI століття.

Біля витоків усіх змін, що відбуваються в суспільстві, стоїть учитель, який щодня йде на зустріч з дітьми і, замість того, щоб керувати державою, «...робить своїх учнів здатними до управління нею» (за Я.А.Коменським). А один з перших педагогів «нової формації», який «гуманізував і оптимізував» освітній процес, змусив багатьох учителів, які думають по-іншому подивитися на зміст та завдання освіти у Радянському Союзі, сказав: «Педагог виховує нову людину, людину майбутнього, тому необхідно, щоб він сам уособлював у собі найвищі риси нової людини, сам був людиною з майбутнього».

Питання підготовки нового вчителя для нової української школи дуже турбує сьогодні керівників освітянської галузі на всіх рівнях, а, крім того, ще й уряди держав світу, які прагнуть розвитку нових незалежних країн, і вкладають значні кошти у програми обміну фахівцями, стажування та навчання українських спеціалістів у США. Саме завдяки програмі Бюро з питань освіти та культури Держдепартаменту США, я отримала інформацію про цікавий досвід роботи з учителями у США, якою хочу поділитися з колегами.

У США питанням підготовки й перепідготовки педагогічних кадрів займаються багатопрофільні спеціальні урядові й неурядові організації, центри, лабораторії. Про роботу Дослідницького Центру підтримки викладацького складу з питаннь покращання методів навчання, що працює в університеті м. Сиракюз (штат Нью-Йорк), хочу розповісти докладніше.

Центр створений за ініціативи викладацького складу університету, в ньому працюють 20 кращих викладачів університету (психологи, методисти, дизайнери комп'ютерних програм, фахівці інформаційної галузі). Центр веде роботу у трьох чітко визначених напрямах: викладачі, процес викладання, студенти (учні).

Користувачі Центру (учителі та викладачі освітніх закладів) можуть отримати наступні послуги:

1. Методичний аналіз програми предмета (курсу), яку створює або за якою працює викладач.
2. Розробка методичних матеріалів за запитами користувачів.
3. Розробка тестових та екзаменаційних завдань.
4. Вивчення та оцінка можливостей викладача з викладання програми (курсу) (чи здатна людина викладати предмет; чи використано останню наукову інформацію; чи виправдає цей викладач сподівання учнів).
5. Допомога вчителям з вивчення змін, які відбуваються в суспільстві, в науці, ознайомлення з новими освітніми та суспільними проектами.
6. Аналіз учнівського (студентського) колективу (групи), з яким працює або планує працювати вчитель, розробка рекомендацій щодо особливості роботи з цією групою.
7. Характеристика окремого учня з описом його інтересів, життєвого досвіду, запасу знань, рівня вмінь і навичок, мотивацій, сподівань, особливостей сприйняття інформації та здатності відтворювати вивчений матеріал.
8. Вивчення й аналіз проблеми (конфлікту) та складання плану роботи для її подолання.

По допомогу до Центру звертаються вчителі та викладачі з власної ініціативи або за ініціативи адміністрації закладу, в якому вони працюють. Інколи Центр виконує запити адміністрації освітнього закладу. Хочу запропонувати деякі з матеріалів Центру, в яких можна впізнати до болю знайомі сентенції з рідної педагогіки, методики, психології. Цікавим і незвичним є погляд на традиційні речі.

Критерії доброго, якісного (well) викладання:

1. Сприймання учнів і розуміння, як вони прогресують (не зважати на зміни, що відбуваються при зростанні дітей).
2. Високий рівень освіти і підготовки вчителя.
3. Вміння організувати (зацікавити) клас на вивчення предмета.
4. Відмінне володіння предметом, знання останніх досягнень сучасної науки (компетентність).
5. Ентузіазм і новаторство у викладанні.
6. Доступність, чіткість, логічність викладання з урахуванням усіх методів і засобів викладання.
7. Відкритість і щирість у спілкуванні з учнями (готовність вислухати, підтримати дитину).
8. Рівне і справедливе ставлення до учнів.
9. Чіткий взаємозв'язок між тим матеріалом, що викладено, і тим, що вимагають в учнів.
10. Прогнозування перспективи (розуміння кого, чого, навіщо і як навчати).

Принципи доброго (well) викладання:

1. Позитивний розвиток взаємин учителя й учня.
2. Сприяння розвитку контактів (кооперації) учнів з метою взаємодопомоги у навчанні.
3. Легкість і прозорість спілкування вчителя й учнів.
4. Високий рівень викладання, активізація пізнавальних інтересів учнів, залучення їх до власних пошуків, наукової роботи.
5. Зацікавлення та винагорода учнів (регулярне повідомлення про успіх у навчанні сприяє зацікавленості).
6. Заохочення дітей до збільшення затрат часу на навчання шляхом збільшення часу, затраченого вчителем.
7. Позитивний настрій вчителя на сприйняття учнів.
8. Уважне ставлення до учнів (їхнього досвіду, знань, талантів, способу мислення).
9. Глибоке знання учнів і предмета.
10. Вчити учнів здобувати знання самостійно (вчити вчитися).

Буде добре, коли хтось знайде цю інформацію цікавою і корисною для себе.

А я, за порадою свого великого земляка Т.Г.Шевченка, збираюся і надалі шукати, вивчати добрий, цікавий і корисний досвід, адаптувати до умов нашого суспільства, своєї школи, помножувати його на власні знання і працювати, працювати, працювати...

Відділ преси, освіти та культури посольства США

займається питаннями преси і культури, а саме: координує проведення заходів для преси, підтримує зв'язки з громадськістю, керує програмами культурного та освітнього обмінів, надає інформацію про американське суспільство та культуру, розповсюджуючи матеріали українською та англійською мовами, а також забезпечує роботу Інформаційного Центру, Ресурсного центру для викладачів англійської мови, Американської бібліотеки в Києво-Могилянській Академії та Освітнього консультативного центру.

Інформаційні програми

Головна мета Відділу – надавати точну і своєчасну інформацію про Сполучені Штати, акцентуючи увагу на політиці, яку проводять американський уряд та, відповідно, Посольство США. Друкована й електронна версія цієї інформації щодня розповсюджується серед журналістів та українських державних урядовців у вигляді «Washington File» – дайджесту офіційних урядових новин з Вашингтона щодо міжнародної політики. Відділ підтримує зв`язки з представниками засобів масової інформації, випускає прес-релізи, організовує прес-конференції, влаштовує супутникові телемости та цифрові телевідеоконференції. Крім цього, Відділ організовує семінари та програми обміну для журналістів, щоб забезпечити розвиток вільної й відкритої преси і вільний потік інформації.

Освітні програми

Обмін інформацією та досвідом між громадянами Сполучених Штатів та України є головним компонентом роботи Посольства США, спрямованої на підтримку побудови громадянського суспільства в Україні. З цією метою Відділ пропонує ряд програм академічних і професійних обмінів. Понад 2000 українців та американців беруть участь у цих програмах щороку. Шляхом відкритих конкурсів проходить відбір учасників на академічні програми для студентів, учителів та професорів, науковців та фахівців переважно у галузі суспільних і гуманітарних наук. Крім того, Відділ координує програму з професійного обміну «Громадські зв'язки» та інші програми для бізнесменів, місцевих урядовців, працівників і представників неурядових організацій. Здійснюється підтримка програм партнерства між університетами та громадськими організаціями, які працюють у сфері охорони довкілля, жіночого лідерства та об`єднання громадян.

Фонд демократії

Це програма малих грантів, що сприяє розширенню демократичних принципів громадянського суспільства в Україні через підтримку конкурсних пілотних проектів від неурядових організацій. Проект повинен мати рекомендаційного листа та підтримку співробітників Посольства США. До проектів, що були заохочені фондом, увійшли проведення семінару молодих політичних лідерів, видання економічного часопису, різноманітні навчальні програми та конференції.

Американські студії, вивчення англійської мови

Діяльність Відділу щодо підтримки викладачів англійської мови здійснюється Ресурсним центром для викладачів англійської мови, який працює в Києво-Могилянській Академії, та включає в себе продаж навчальних книг і касет, підтримку викладацьких конференцій та асоціацій викладачів англійської мови, надання в користування великої колекції відео- й аудіокасет, методичної літератури для вчителів, проведення семінарів спеціалістами з викладання англійської мови. Відділ також підтримує американознавчі конференції та науковців, які цим займаються, забезпечуючи їх необхідними матеріалами та обладнанням.

Наша діяльність також включає в себе підтримку видань американських книг українською мовою, проведення лекцій на актуальні теми спеціалістами та науковцями, сприяння розширеному доступу до Інтернету та розвитку бібліотек.

Центр Інформаційних ресурсів

Центр Інформаційних ресурсів надає інформацію про США – політику, міжнародні відносини, безпеку, військові проблеми, право, економіку, торгівлю та екологію, культуру та освіту. Центр має в своєму розпорядженні бази даних on-line та на лазерних дисках, збірки документів, довідники на традиційних носіях. Центр співпрацює з урядом, журналістами, вченими, представниками ділових кіл, іншими особами та організаціями, що мають професійну зацікавленість в інформації про Сполучені Штати. Центр надає інформацію факсом та електронною поштою, а також телефоном у разі термінової потреби. Ресурси Інформаційного Центру можна використовувати особисто за попередньою домовленістю.

«Вісник програм шкільних обмінів»
видається і розповсюджується
Відділом преси, освіти та культури Посольства США в Україні з 1999 року і виходить 4 рази на рік.
Менеджер проекту –
Наталія ЄРЕМЄЄВА, помічник аташе з питань культури та освіти (ел. пошта: visnyk@usinfo.usemb.kiev.ua)

Наша Адреса:
04050, Київ, вул. Глибочицька, 4
Тел.: (044) 490-04-26; 490-04-27
Електронна пошта: info@usinfo.usemb.kiev.ua

Більш детальну інформацію про програми і діяльність Відділу преси, освіти та культури можна знайти, завітавши на нашу Веб-сторінку: www.usinfo.usemb.kiev.ua

Від редакції. ***Ми поважаємо Вашу думку. Погляди авторів статей не обов'язково збігаються з думкою Відділу преси, освіти та культури Посольства США. Ми чекаємо на Ваші ідеї і статті.***

Видавництво «МІЛЕНІУМ». Тел: (044) 221-79-48. Факс: (044) 244-39-93. E-mail: atol@cctd.kiev.ua